

แหล่งหลบภัยหนีภัยเชิงไฮ้ : การอพยพของชาวยิวยุโรปจากนาซีเยอรมนี ค.ศ. 1933-1945

ทวิรัฐ สองเมือง*

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี ประเทศไทย

Shanghai Sanctuary: The Emigration of European Jews from Nazi Germany, 1933-1945

Tawirat Songmuang*

Faculty of Humanities and Social Sciences, Suratthani Rajabhat University, Thailand

Article Info

Academic Article

Article History:

Received 4 October 2024

Revised 17 November 2024

Accepted 21 November 2024

คำสำคัญ

การอพยพของชาวยิว

ผู้ลี้ภัยชาวยิว

นาซีเยอรมนี

เซี่ยงไฮ้

แหล่งหลบภัยหนีภัย

* Corresponding author

E-mail address:

tideamneon@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลให้ชาวยิวยุโรปอพยพเข้าสู่เซี่ยงไฮ้และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีชีวิตรอดของผู้ลี้ภัยชาวยิวภายใต้การครอบครองเซี่ยงไฮ้ของญี่ปุ่นใน ค.ศ. 1933-1945 โดยการใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ในการศึกษาแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้อง พบว่า ชาวยิวยุโรปอพยพเข้าเซี่ยงไฮ้หลังจากฮิตเลอร์ก้าวขึ้นสู่อำนาจในปี ค.ศ. 1933 และออกกฎหมายห้ามคนยิวรับราชการ นอกจากนี้ เหตุการณ์อันซุลส คริสทัลลันคท์ในปี 1938 และการยึดครองโปแลนด์ในปี 1939 ยังทำให้ชาวยิวตัดสินใจอพยพเซี่ยงไฮ้ยังเป็นสถานที่ที่ดึงดูดผู้ลี้ภัยชาวยิวเนื่องจากไม่มีการต่อต้านชาวยิวในจีน และมีชาวยิวของชุมชนชาวยิวท้องถิ่นที่พร้อมช่วยเหลือผู้ลี้ภัย ยิ่งไปกว่านั้น เมื่อประเทศส่วนใหญ่ไม่ต้อนรับผู้ลี้ภัยชาวยิว เซี่ยงไฮ้กลายเป็นสถานที่สุดท้ายที่สามารถเข้าได้โดยไม่ต้องใช้วีซ่า ผู้ลี้ภัยชาวยิวมีชีวิตรอดภายใต้การครอบครองของญี่ปุ่นตั้งแต่ปี 1937 เพราะญี่ปุ่นต้องการหาประโยชน์จากชาวยิว เมื่อนาซีเยอรมนีเสนอแผน “การแก้ปัญหาครั้งสุดท้าย” ในปี 1942 ให้ทางการญี่ปุ่นกำจัดชาวยิวยุโรปในเซี่ยงไฮ้ ญี่ปุ่นก็ไม่ได้ปฏิบัติตามนาซี แต่บังคับผู้ลี้ภัยให้ไปอยู่ในเกิดได้ปี 1943 อย่างไรก็ตาม ญี่ปุ่นไม่ได้ฆ่าและทรมานชาวยิว ดังนั้น เซี่ยงไฮ้จึงเป็นแหล่งหลบภัยหนีภัยที่ช่วยรักษาชีวิตชาวยิวยุโรปเป็นจำนวนมาก

Keywords:

Jewish emigration

Jewish refugees

Nazi Germany

Shanghai

sanctuary

Abstract

This article investigates the factors causing European Jews to migrate to Shanghai and the factors affecting the survival of the Jewish refugees under the Japanese occupation of Shanghai in 1933-1945. By using the historical method to study related sources, it found that the European Jews migrated to Shanghai after Hitler rose to power in 1933 and enforced a law which excluded the Jews from working in government service. Moreover, the Anschluss, the Kristallnacht in 1938, and the invasion of Poland in 1939 also influenced the Jewish people to emigrate. Shanghai was also a place that attracted the Jewish refugees because there was no anti-Semitism in China and there were the Jews of the local Jewish community that were ready to assist them. Furthermore, when most countries did not welcome Jewish refugees, Shanghai became the only place they could enter without visas. The Jewish refugees survived under the Japanese occupation since 1937 because Japan wanted to take advantage of the Jews. When Nazi Germany proposed the "Final Solution" in 1942 to the Japanese authorities to get rid of the European Jewry in Shanghai, Japan did not follow the Nazis. They forced the refugees to live in the ghetto in 1943 instead. However, the Japanese did not exterminate and torture the Jews. Therefore, Shanghai was the sanctuary that saved the lives of many European Jews.

1. บทนำ

โศกนาฏกรรมในคริสต์ศตวรรษที่ 20 ที่ได้รับการบันทึกไว้เป็นจำนวนมากและตราตรึงอยู่ในความทรงจำของผู้คนคือการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ชาวยิว (holocaust) ในยุโรปประมาณห้าถึงหกล้านคนโดยนาซีเยอรมนี หลังอดอล์ฟ ฮิตเลอร์ (Adolf Hitler, ค.ศ. 1889-1945) หัวหน้าพรรคนาซีได้รับการแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรีในวันที่ 30 มกราคม ค.ศ. 1933 โดยมีอุดมการณ์ในการกวาดล้างชาวยิว ทำให้ชาวยิวต้องการอพยพออกจากนาซีเยอรมนีเป็นจำนวนมาก อย่างไรก็ตาม ทั่วโลกปิดประตูใส่ผู้ลี้ภัยชาวยิว ยกเว้นเพียงไม่กี่แห่งที่ต้อนรับผู้อพยพชาวยิวโดยไม่ต้องใช้วีซ่าในการเข้าเมือง ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 (1939-1945) ผู้ลี้ภัยชาวยิวที่อาศัยในเซี่ยงไฮ้มีจำนวนมากกว่าสองหมื่นคน และหากนับจำนวนผู้ลี้ภัยที่เข้ามาพักที่เซี่ยงไฮ้ชั่วคราวในช่วงปี 1933-1941 ก่อนที่จะเดินทางต่อไปยังที่อื่น ๆ มีจำนวนมากถึงประมาณสามหมื่นคน¹ และที่สำคัญคือผู้ลี้ภัยชาวยิวยุโรปในเซี่ยงไฮ้แทบทั้งหมดรอดชีวิตหลังการสิ้นสุดของสงคราม ดังนั้น เซี่ยงไฮ้ นับว่าเป็นแหล่งหลบภัยที่ช่วยชีวิตชาวยิวเป็นจำนวนมาก

อันโตนิโอ โจนซาโน “นาซีศึกษา : อ่านอดีตเพื่อเข้าใจปัจจุบันกับตุลย์ อิศรางกูร ณ อยุธยา” เขียนว่า การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ชาวยิวโดยนาซีติดตรึงในความทรงจำมากที่สุด ซึ่งสังคมไทยกลับไม่ค่อยมีโอกาสได้ศึกษาเรื่องราวเหล่านี้² ไม่ต้องกล่าวถึงเรื่องราวของชาวยิวยุโรปที่ลี้ภัยในเซี่ยงไฮ้ ซึ่งจากการทบทวนวรรณกรรม พบว่าแทบไม่มีงานใดในวงวิชาการไทยที่ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องราวของผู้ลี้ภัยชาวยิวยุโรปในเซี่ยงไฮ้เลย เกา เป่ย์ (Gao Bei) ใน *Shanghai Sanctuary: Chinese and Japanese Policy Toward European Jewish Refugees During World War II* ศึกษาเรื่องราวของผู้ลี้ภัยชาวยิวในเซี่ยงไฮ้จากมุมมองของชาวจีนและญี่ปุ่น โดยกล่าวว่า ชาวยิวจำต้องอพยพออกจากเยอรมนีหลังจากฮิตเลอร์กุมอำนาจในปี ค.ศ. 1933 และเขียนถึงเหตุการณ์อันschluss (Anschluss) คริสทัลลันคท์ (Kristallnacht) และเหตุการณ์การยึดครองโปแลนด์ว่าเหตุการณ์เหล่านี้ทำให้ชาวยิวลี้ภัยไปยังที่ต่าง ๆ รวมทั้งสถานะพิเศษของเมืองเซี่ยงไฮ้ที่ทำให้ชาวยิวสามารถอพยพเข้ามาลี้ภัยได้โดยไม่ต้องใช้วีซ่า³ อย่างไรก็ตาม แม้ว่างานศึกษาดังกล่าวบางส่วนจะพูดถึงปัจจัยที่ทำให้ชาวยิวยุโรปอพยพเข้าสู่เซี่ยงไฮ้ แต่ก็ไม่ได้ศึกษาวิเคราะห์ถึงกรณีนี้อย่างเจาะลึกเป็นพิเศษ

ไอรีน อีเบอร์ ใน “Overland and by Sea: Eight Centuries of the Jewish Presence in China” ตั้งคำถามว่าชาวยิวยุโรปลี้ภัยเข้ามาที่เซี่ยงไฮ้ได้อย่างไรหลังฮิตเลอร์กุมอำนาจในปี

¹ Wang Jian, “Tracking the Exact Number of Jewish Refugees in Shanghai,” in *China and Ashkenazic Jewry: Transcultural Encounters*, ed. Kathryn Hellerstein and Lihong Song (Berlin: De Gruyter Oldenbourg, 2022), 143.

² อันโตนิโอ โจนซาโน, “นาซีศึกษา : อ่านอดีตเพื่อเข้าใจปัจจุบันกับตุลย์ อิศรางกูร ณ อยุธยา,” The101.World, 6 ธันวาคม 2560, <https://www.the101.world/tul-interview-nazi-study/>.

³ Gao Bei, *Shanghai Sanctuary: Chinese and Japanese Policy Toward European Jewish Refugees During World War II* (Oxford and New York: Oxford University Press, 2013), Google Books.

ค.ศ. 1933 ในขณะที่ประเทศส่วนใหญ่ทั่วโลกปิดประตูเพื่อไม่ให้ชาวยิวลี้ภัยเข้ามา และไอริน อีเบอร์ สรุปว่าสองเหตุการณ์สำคัญที่ทำให้ผู้ลี้ภัยชาวยิวอพยพเข้าเยี่ยงไฮ้ ได้แก่ 1) นโยบายของนาซีที่บังคับให้ชาวยิวอพยพก่อน “การแก้ปัญหาครั้งสุดท้าย” (Final Solution) และ 2) การเกิดสงครามจีน-ญี่ปุ่นซึ่งส่งผลให้การตรวจตราหนังสือเดินทางที่ทำเรือเข้าเมืองยุติลง⁴ อย่างไรก็ตาม ในการสรุปคำตอบของคำถามในการศึกษาดังกล่าว ไอริน อีเบอร์ ไม่ได้กล่าวถึงเหตุการณ์สำคัญที่ทำให้ชาวยิวยุโรปลี้ภัยเข้าเยี่ยงไฮ้ โดยเฉพาะเหตุการณ์อันชลุส คริสทอลล์นัคท์ และการยึดครองโปแลนด์ อีกทั้งยังไม่ได้กล่าวถึงปัจจัยภายในที่ดึงดูดชาวยิวยุโรปให้ลี้ภัยมายังเยี่ยงไฮ้โดยเฉพาะประเด็นลักษณะของพื้นที่เอเชียตะวันออกไกลที่เป็นพื้นที่ซึ่งไม่ได้มีปมปัญหาทางประวัติศาสตร์ระหว่างชาวยิวกับคนในพื้นที่ดังเช่นที่ชาวคริสต์กับชาวยิวมีความขัดแย้งทางด้านศาสนาดังเช่นที่ยุโรปมี ซึ่งประเด็นนี้เองที่ในบทความฉบับนี้ผู้เขียนชี้ให้เห็นว่าเป็นปัจจัยที่ทำให้ผู้ลี้ภัยชาวยิวสามารถเลือกเยี่ยงไฮ้ซึ่งตั้งอยู่ในเอเชียตะวันออกเป็นที่หลบภัยได้อย่างสะดวกใจ

แม้ว่าเกา เป่ย์จะเขียนถึงชุมชนชาวยิวที่ไคเฟิงอยู่บ้างและกล่าวว่าที่จีนไม่มีการต่อต้านชาวยิว (anti-Semitism) เฉกเช่นประเทศโลกตะวันตก พร้อมทั้งเสริมว่าไม่พบหลักฐานการต่อต้านชาวยิวในจีนทั้งในจีนสมัยโบราณและจีนสมัยปัจจุบัน⁵ อย่างไรก็ตาม เกา เป่ย์ไม่ได้วิเคราะห์และอธิบายอย่างลึกซึ้งว่าทำไมที่จีนจึงไม่มีการต่อต้านชาวยิว อีกทั้งขาดการวิเคราะห์และอธิบายความแตกต่างระหว่างจีนกับยุโรป นอกจากนี้ เกา เป่ย์ยังไม่ได้เสนอว่าการที่จีนไม่มีการต่อต้านชาวยิวดังกล่าวเชื่อมโยงกับการตัดสินใจของชาวยิวยุโรปในการเลือกเยี่ยงไฮ้เป็นที่หลบภัยอย่างไร

พาน กวง (潘光) ใน “Uniqueness and Generality: The Case of Shanghai in the Annals of Jewish Diaspora” อ้างถึงข้อความในจารึกปี 1489 ที่โบสถ์ยิวแห่งเมืองไคเฟิงว่า “ศาสนางจื้อของเขากับเรา มีความคล้ายคลึงกันมาก ภายใต้จิตใจและการกระทำต่างเคารพกฎแห่งสวรรค์ นับถือบรรพบุรุษ ซื่อสัตย์ต่อพระราชและขุนนาง กตัญญูต่อบิดามารดา...” 「其儒教與本教，雖大同小異，然其立心制行，亦不過敬天道，尊祖宗，重君臣，孝父母...」⁶ นอกจากนี้ พาน กวง ยังกล่าวว่าทั้งคู่ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างคนในครอบครัวและการศึกษา และตีความว่าด้วยเหตุนี้ ที่จีนจึงไม่มีและไม่เคยมีการต่อต้านชาวยิว ซึ่งดึงดูดผู้อพยพชาวยิวยุโรปในภายหลัง⁷ อย่างไรก็ตาม การจับคู่สองวัฒนธรรม

⁴ Irene Eber, “Overland and by Sea: Eight Centuries of the Jewish Presence in China,” in *Jews in China: Cultural Conversations, Changing Perceptions*, ed. Kathryn Hellerstein (PA: Pennsylvania State University Press, 2020), 24.

⁵ Gao, *Shanghai Sanctuary*, chap. 1.

⁶ Pan Guang, “Uniqueness and Generality: The Case of Shanghai in the Annals of Jewish Diaspora,” in *From Kaifeng...to Shanghai: Jews in China*, ed. Roman Malek (Nettetal: Steyler Verl., 2000), 438.

⁷ Pan Guang, “Shanghai: a Haven for Holocaust Victims,” *The Holocaust and the United Nations Outreach Programme (Discussion Paper Series)* 2, no. 6 (2012): 66.

ดังกล่าวไม่สมเหตุสมผล เนื่องจากเป็นไปได้ว่าคำกล่าวที่หลวม ๆ ในจารึกอาจมีนัยแฝงเพื่อให้ชาวยิวมีสถานะในสังคมจีน อีกทั้งหลังสิ้นสุดสงคราม ชาวยิวยุโรปล้วนโยกย้ายออกจากจีน ซึ่งชี้ให้เห็นว่าข้อเสนอที่อ้างว่าวัฒนธรรมของทั้งคู่คล้ายกันขาดน้ำหนัก เนื่องจากผู้ลี้ภัยล้วนเลือกที่จะไม่ลงหลักปักฐานที่จีนต่อ ในขณะที่งานศึกษาของผู้เขียนฉบับนี้อธิบายถึงประเด็นที่จีนไม่มีการต่อต้านชาวยิวด้วยความแตกต่างระหว่างจีนกับยุโรป และจำนวนชาวจีนที่มีน้อยเกินไปที่จะเป็นภัยคุกคามกับสังคมจีน

จาง เยียนหัว (Zhang Yanhua) และหวัง เจี้ยน (Wang Jian) ใน *Preserving the Shanghai Ghetto: Memories of Jewish Refugees in 1940's China* เขียนถึงการมีชีวิตรอดของชาวยิวในเซี่ยงไฮ้ในช่วงเวลาที่เกิดได้ โดยบรรยายถึงประสบการณ์ความยากลำบากของชาวยิวในเกิดได้ที่เซี่ยงไฮ้ ไม่ว่าจะเป็นการใช้ชีวิตที่ได้รับการจำกัดเสรีภาพ ความแออัดยัดเยียด โรคระบาด เป็นต้น พร้อมทั้งกล่าวว่าชาวยิวส่วนใหญ่มีชีวิตรอด⁸ อย่างไรก็ตาม จาง เยียนหัว และหวัง เจี้ยนไม่ได้วิเคราะห์อย่างลึกซึ้งว่าปัจจัยใดบ้างที่ทำให้ชาวยิวในเซี่ยงไฮ้มีชีวิตรอด

เมอร์อน เมดซีนี (Meron Medzini) ใน *Under the Shadow of the Rising Sun: Japan and the Jews during the Holocaust Era* เขียนว่า ไม่พบความพยายามในการทำร้ายชาวยิวในเซี่ยงไฮ้ระหว่างช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพา และญี่ปุ่นไม่ได้ตอบสนองต่อคำแนะนำของเยอรมันในการ “แก้ปัญหาครั้งสุดท้าย” และโยนแนวคิดของญี่ปุ่นต่อชาวยิวว่าไม่มีคำสอนใดในขงจื้อ พุทธศาสนา และเต๋าที่สนับสนุนให้เกลียดชังชาวยิว ญี่ปุ่นจึงไม่ได้กำจัดชาวยิว⁹ คำกล่าวอ้างดังกล่าวขาดน้ำหนัก เพราะตามประวัติศาสตร์ คำสอนของศาสนาเหล่านั้นก่อตัวในบริบทที่ไม่รับรู้ถึงการมีอยู่ของชาวยิว อีกทั้งยังไม่มีประเด็นที่ต้องถกเถียงกับชาวยิว จึงไม่มีเหตุผลเพียงพอที่จะนำไปสู่การมีคำสอนให้ชิงชังชาวยิวได้ เพราะไม่มีปฏิสัมพันธ์ทางศาสนาต่อกัน บทความฉบับนี้เสนอว่าสาเหตุที่ญี่ปุ่นไม่ได้ฆ่าล้างชาวยิวมาจากบริบททางความคิดที่แตกต่างกัน

เนื่องจากในวงวิชาการไทย แทบจะไม่มีงานศึกษาเกี่ยวกับเรื่องราวของชาวยิวยุโรปในเซี่ยงไฮ้เลย แม้ว่าประวัติศาสตร์การอพยพของชาวยิวในจีนมีความเป็นมาอย่างยาวนาน โดยจีนนับเป็นที่เดียวในภูมิภาคเอเชียตะวันออกที่มีชุมชนชาวยิวโบราณตั้งอยู่ในเมืองไคเฟิง ตั้งแต่ประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 12 อีกทั้งเซี่ยงไฮ้เองก็มีชุมชนชาวยิวสมัยใหม่ตั้งแต่กลางคริสต์ศตวรรษที่ 19 และต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 เซี่ยงไฮ้ยังมีความหลากหลายของผู้อพยพชาวยิวกลุ่มต่าง ๆ ก่อนการเข้ามาหลบภัยของชาวยิวยุโรป บทความฉบับนี้ต้องการศึกษาปัจจัยที่ทำให้ชาวยิวยุโรปอพยพเข้าเซี่ยงไฮ้ และปัจจัยที่ทำให้พวกเขารอดชีวิตภายใต้การครอบครองของญี่ปุ่น โดยศึกษาระหว่างช่วงปี 1933-1945 บทความฉบับนี้ไม่ได้เป็นเพียง

⁸ Zhang Yanhua and Wang Jian, *Preserving the Shanghai Ghetto: Memories of Jewish Refugees in 1940's China*, trans. Emrie Tomaiko (California: Bridge21 Publications, 2016), 41-44.

⁹ Meron Medzini, *Under the Shadow of the Rising Sun: Japan and the Jews during the Holocaust Era* (Boston: Academic Studies Press, 2016), 76-83.

งานศึกษาด้านประวัติศาสตร์จีนกับประวัติศาสตร์ชาวยิว แต่ยังเผยให้เห็นถึงความสัมพันธ์อันซับซ้อนระหว่างจีน ญี่ปุ่น อเมริกา และอังกฤษ

2. ชุมชนชาวยิวในจีนก่อนปี ค.ศ. 1933

จีนเป็นประเทศเดียวในภูมิภาคเอเชียตะวันออกที่มีชาวยิวอาศัยอยู่มากกว่าหนึ่งสหัสวรรษ หลักฐานที่แสดงว่าชาวยิวเดินทางมาค้าขายที่นี้ตั้งแต่สมัยราชวงศ์ถัง (唐朝, ค.ศ. 618-907) คือ จดหมาย ปี ค.ศ. 718 ซึ่งพบที่เมืองโบราณที่ตั้งอยู่บนเส้นทางสายไหมในซินเจียง (新疆) แสดงให้เห็นว่ามีพ่อค้าชาวยิวที่พูดภาษาเปอร์เซียเดินทางเข้ามาค้าขาย¹⁰ นอกจากนี้ยังพบบทสวดของชาวยิวที่เขียนลงในกระดาษที่둔หวง (敦煌) หนึ่งในเมืองที่เป็นประตูสู่จีนในยุคราชวงศ์ถัง และพบรูปปั้นดินเหนียวที่สันนิษฐานว่าเป็นชาวยิว¹¹ อย่างไรก็ตาม ชาวยิวไม่ได้ตั้งถิ่นฐานที่จีนในช่วงเวลาดังกล่าว จนกระทั่งราวคริสต์ศตวรรษที่ 12 พ่อค้าวาณิชชาวยิวจึงเริ่มตั้งรกรากที่ไคเฟิง (開封) ซึ่งเป็นเมืองหลวงในสมัยราชวงศ์ซ่งเหนือ (北宋, ปี ค.ศ. 960-1127) และยังเป็นศูนย์กลางการค้าและการคมนาคมที่มีการนำเข้าและส่งออกสินค้าเป็นอันมาก ระหว่างเมืองหลวงกับเมืองชายฝั่งทะเลทางใต้¹² การค้าขายที่เจริญรุ่งเรืองนี้เองที่ดึงดูดให้บรรดาพ่อค้าจากที่ต่าง ๆ เดินทางเข้ามา นอกจากนี้ ไคเฟิงยังเป็นเมืองเปิดที่มีประชากรอาศัยอยู่มากกว่าล้านคน และมีวัฒนธรรมเมืองที่มีการค้าและการบริโภคเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตแบบเมือง¹³

หลักฐานที่แสดงให้เห็นว่ามีชุมชนชาวยิวตั้งอยู่ที่ไคเฟิงตั้งแต่สมัยราชวงศ์ซ่ง (宋朝, ปี ค.ศ. 960-1279) คือ ศิลาจารึกสมัยราชวงศ์หมิง (明朝, ปี ค.ศ. 1368-1644) ที่สร้างขึ้นในปี ค.ศ. 1489 เพื่อเป็นอนุสรณ์ถึงการปฏิสังขรณ์โบสถ์ยิว (synagogue) หลังอุทกภัยปี ค.ศ. 1461 โดยระบุว่าโบสถ์หลังแรกของชาวยิวสร้างขึ้นที่ไคเฟิงในปี ค.ศ. 1163¹⁴ ซึ่งชี้ให้เห็นถึงการมีอยู่ของชุมชนยิว เนื่องจากการสร้างโบสถ์ยิวมักเกิดขึ้นหลังการตั้งชุมชนยิว ตามประวัติศาสตร์การสร้างโบสถ์ยิวมักจะได้รับการสนับสนุนจากชุมชนหรือผู้มั่งมีในย่านที่มีคนยิวอาศัยอยู่ก่อนหน้านี้ โบสถ์ยิวไม่ได้ทำหน้าที่ในด้านศาสนาเท่านั้น แต่ยังเป็นศูนย์กลางชุมชนเพื่อให้ชาวยิวมาทำกิจกรรม

¹⁰ Xu Xin, "Jewish Communities and Modern China: Encounters of Modern Civilizations," in *China and Ashkenazic Jewry: Transcultural Encounters*, ed. Kathryn Hellerstein and Lihong Song (Berlin: De Gruyter Oldenbourg, 2022), 99.

¹¹ Eber, "Overland and by Sea," 4.

¹² Gao, *Shanghai Sanctuary*, chap. 1.

¹³ Irene Eber, "Chinese Jews and Jews in China: Kaifeng – Shanghai," in *Religion in China: Major Concepts and Minority Positions*, ed. Max Deeg and Bernhard Scheid (Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2015), 67.

¹⁴ Ibid., 66.

และพบปะสังสรรค์¹⁵ ยิ่งไปกว่านั้น จารึกปีดังกล่าวยังเขียนว่า ชาวยิวโคเฟิงเป็นพ่อค้าฝ้ายที่เดินทางมาจากอินเดีย ซึ่งการนำเข้าฝ้ายน่าจะสร้างกำไรมหาศาล เนื่องจากจีนเพิ่งเริ่มปลูกฝ้าย สีนคำดังกล่าวจึงเป็นที่ต้องการในจีน¹⁶

ในขณะที่การต่อต้านชาวยิว (anti-Semitism) เกิดขึ้นเกือบทั่วทุกประเทศในยุโรป มาเป็นเวลาหลายศตวรรษ ที่จีนกลับไม่พบหลักฐานการต่อต้านชาวยิว แม้จะมีชุมชนยิวอยู่ที่โคเฟิง¹⁷ ผู้เขียนสันนิษฐานว่าน่าจะมาจากปัจจัยสองประการ 1) สังคมจีนไม่เคยต้องประสบกับการมองเห็นชาวยิวเป็นภัยคุกคามใด ๆ 2) จำนวนชาวยิวในจีนมีน้อย ประการที่หนึ่ง สังคมจีนต้อนรับชาวยิวได้สนิทใจกว่ายุโรปเมื่อหลายศตวรรษเนื่องจากชาวจีนไม่เคยมองชาวยิวเป็นภัยคุกคาม ในขณะที่ยุโรปมีปัญหาระหว่างชาวคริสต์กับชาวยิว กล่าวคือ การแยกตัวของศาสนาคริสต์และศาสนายิวตั้งแต่ช่วงศตวรรษแรก ๆ หลังคริสตกาลเกิดจากการที่ชาวยิวไม่ยอมรับพระเยซูว่าเป็นพระเมสสิยาห์ (messiah) และไม่ยอมรับการตีความว่าเป็นบุตรของพระเจ้า ดังนั้น ชาวยิวจึงรับไม่ได้กับการตีความสถานะของพระเยซูตลอดจนการสร้างคติเรื่อง การประสูติจากครรภ์อันบริสุทธิ์ (virginity) ของชาวคริสต์ และมองว่าชาวคริสต์สร้างเรื่องเหลวไหล อย่างไรก็ตาม ครั้นเมื่อคริสต์ศาสนาสถาปนาในยุคกลางของยุโรปและศาสนาคริสต์แบบคาทอลิกขึ้นมาเป็นเสาหลักทางวัฒนธรรมความเชื่อ ชาวยิวในยุโรปจึงต้องปกป้องความเชื่อของตนจากฝ่ายที่เห็นต่างและต้องเป็นอริกับคนนอกศาสนา ชาวยิวเป็นส่วนหนึ่งที่สังคมยุโรปมองด้วย ‘ความเป็นอื่น’ มาตลอดศตวรรษนั้น ๆ ต่อมาเมื่อยุโรปเกิดสงครามศาสนาและแบ่งแยกนิกาย (เกิดนิกายโปรเตสแตนต์) ในศตวรรษที่ 16 การกำจัดผู้เห็นต่างกลายเป็นประเด็นอ่อนไหวทางสังคมเป็นเวลายาวนานซึ่งรวมถึงการกำจัดผู้คนที่ถูกหมายหัวว่าเป็นคนนอกศาสนา ประการที่สอง จำนวนชาวยิวในจีนนับว่ามีจำนวนน้อยเมื่อเทียบกับจำนวนประชากรจีน¹⁸ ชาวยิวที่โคเฟิงมีจำนวนเพียงหลักร้อยเท่านั้น และสูงสุดอาจมีมากกว่าหนึ่งพันคนในบางช่วงเวลา ซึ่งไม่นับสำคัญเมื่อเทียบกับจำนวนประชากรจีนในโคเฟิง¹⁹ ที่มีคนอาศัยอยู่นับล้านตามที่ไต้กล่าวไว้แล้ว คนจีนส่วนใหญ่ไม่มีความรู้เกี่ยวกับชาวยิวและศาสนายูดาห์ (Judaism) ด้วยซ้ำ แม้ว่าจะมีชุมชนชาวยิวตั้งอยู่ที่โคเฟิง บ้างก็เข้าใจว่าคนยิวโคเฟิงเป็นชาวมุสลิม²⁰ ด้วยบริบทที่กล่าวมานี้ สังคมจีนไม่เคยมีปัญหากับชาวยิว และไม่ได้อมองชาวยิวเป็นภัยคุกคาม จีนในฐานะ ‘ผู้รับ’ ผู้อพยพชาวยิวเช่นเดียวกับยุโรปจึงเปิดรับชาวยิวซึ่งอพยพเข้ามาในจำนวนน้อยโดยไม่รู้สึกว่าเป็นต้องต่อต้าน

¹⁵ Samuel D. Gruber, "The Continuing Exodus: The Synagogue and Jewish Urban Migration," *Religion* 35 (2012): 14, accessed June 8, 2024, <https://surface.syr.edu/rel/35> .

¹⁶ Eber, "Overland and by Sea," 4-5.

¹⁷ Gao, *Shanghai Sanctuary*, chap. 1.

¹⁸ Eber, "Chinese Jews and Jews in China," 65.

¹⁹ Eber, "Overland and by Sea," 12.

²⁰ Gao, *Shanghai Sanctuary*, chap. 1.

แม้ว่าชุมชนชาวยิวที่เมืองไคเฟิงจะมีมาตั้งแต่ราวคริสต์ศตวรรษที่ 12 แต่เรื่องราวของชุมชนยิวโบราณนี้ก็อันตรธานไปในช่วงครึ่งแรกของคริสต์ศตวรรษที่ 19 หลังจากรับบี (Rabbi) หรือผู้นำทางศาสนา (教長) ประจำชุมชนคนสุดท้ายเสียชีวิตใน ค.ศ. 1810²¹ โดยไม่มีผู้สืบทอด เมื่อไม่มีการเข้าร่วมพิธีทางศาสนาเป็นประจำ โบสถ์ยิวจึงค่อย ๆ หมดความสำคัญ²² พิธีกรรมขริบหนังหุ้มปลายองคชาติ (circumcision) ก็ไม่ได้ถือปฏิบัติอีกต่อไป ความรู้ด้านภาษาฮีบรู (Hebrew) ก็มลายหายไป ยกเว้นการละเล่นเนื้อหมูที่ชาวยิวไคเฟิงยังคงถือปฏิบัติ อย่างไรก็ตาม ในที่สุดก็ไม่มีโบสถ์ยิวประจำชุมชนอีกต่อไป ด้วยโบสถ์ถูกรื้อทิ้งภายหลังการเกิดน้ำท่วมหนักในปี ค.ศ. 1849²³

ถึงแม้ว่าจะไม่มีชุมชนชาวยิวที่เมืองไคเฟิงอีกต่อไป แต่เวลาล่วงเลยมาจนถึงคริสต์ศตวรรษที่ 20 ชาวยิวที่นั่นบางคนยังคงไม่ลืมรากเหง้าความเป็นยิวของตน แม้ว่าชาวยิวไคเฟิงจะแต่งงานข้ามชาติพันธุ์กับคนจีน ขาดความรู้ความเข้าใจในภาษาฮีบรู และคัมภีร์ทางศาสนาที่เป็นลายลักษณ์อักษรจะสูญหายไป ความทรงจำว่าตนเองมีรากเหง้าเป็นชาวยิวยังคงอยู่ผ่านการบอกเล่าที่ส่งต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ทั้งนี้ไอริน อีเบอร์ ใน “Overland and by Sea: Eight Centuries of the Jewish Presence in China” เสนอว่า ชาวยิวพวกนี้ผ่านกระบวนการทำให้เป็นจีน (sinification) ที่หลอมรวมลักษณะเฉพาะแบบจีนเข้ากับธรรมเนียมแบบยิว²⁴ การใช้แซ่หรือนามสกุลแบบจีนนับเป็นก้าวสำคัญสู่การหลอมรวมเข้ากับสังคมจีน และในเวลาไล่เลี่ยกัน มีการนาระบบครอบครัวแบบจีนที่มีการจัดสายสกุลมาใช้ ข้อมูลเกี่ยวกับชาวยิวไคเฟิงในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 17 และต้นคริสต์ศตวรรษที่ 18 ที่บันทึกโดยคณะเยสุอิต (Jesuit) นักบวชที่เดินทางไปเผยแพรศาสนาที่จีนแสดงให้เห็นถึงกระบวนการทำให้เป็นจีนนี้ ในปี ค.ศ. 1605 มัตเตโอ ริชชี (Matteo Ricci, ค.ศ. 1551-1610) บาทหลวงเยสุอิตได้พบกับชาวยิวไคเฟิงที่ชื่อว่า อ้ายเถียน (艾田) ซึ่งเดินทางมายังกรุงปักกิ่ง (北京) เพื่อรับการแต่งตั้งเป็นข้าราชการ²⁵ จะเห็นได้ว่าชาวยิวผู้นี้มีการใช้แซ่ “อ้าย” (艾) แบบจีน การสอบเข้ารับราชการได้ส่งผลให้ครอบครัวชาวยิวจำนวนหนึ่งสามารถเลื่อนสถานะเป็นชนชั้นน้า นอกจากนี้ ภาพที่ร่างโดยบาทหลวงฌอง โดเมง (Jean Domenge) ในปี ค.ศ. 1722 ยังแสดงให้เห็นถึงโบสถ์ชาวยิวไคเฟิงที่เป็นตึกที่มีสถาปัตยกรรมแบบจีนอันโอโง่ง²⁶ ยิ่งไปกว่านี้ ข้อมูลจากคณะเยสุอิตยังบ่งชี้ว่าชาวยิวเมืองไคเฟิงเชื่อในเรื่องการฟื้นคืนชีพของคนตาย ซึ่งเป็นความเชื่อดั้งเดิมของชาวยิว²⁷ นอกจากนี้ ชาวยิวไคเฟิงยังมีภริยาหลายคนตามหลักศาสนา โดยภรรยาคนแรกมักเป็นสตรีชาวยิว

²¹ Eber, “Chinese Jews and Jews in China,” 68.

²² Xu, “Jewish Communities and Modern China,” 99-100.

²³ Eber, “Chinese Jews and Jews in China,” 68-69.

²⁴ Eber, “Overland and by Sea,” 3, 25.

²⁵ Eber, “Chinese Jews and Jews in China,” 68-69.

²⁶ Ibid., 68.

²⁷ David S. D. Sassoon, “Inscriptions in the Synagogue in Kai-Fung-Foo,” *The Jewish Quarterly Review* 11, no. 2 (October 1920): 137, accessed May 6, 2024, <http://www.jstor.org/stable/1451389>.

ส่วนภรรยาคอนอื่น ๆ เป็นสตรีจีน ทั้งนี้ น่าจะมาจากการขาดแคลนสตรีชาวยิว ชายชาวยิวจึงต้องแต่งงานกับผู้หญิงจีน²⁸ ผู้เขียนคิดว่าการแต่งงานข้ามชาติพันธุ์ (intermarriage) ระหว่างชาวยิวกับชาวจีนนี่เองที่เป็นส่วนสำคัญของกระบวนการหลอมรวมชาวยิวเข้ากับสังคมจีน จนในที่สุดชุมชนยิวเมืองไคเฟิงก็อันตรธานไป

ก่อนโบสถ์ยิวที่เมืองไคเฟิงจะถูกทิ้งร้างปี ค.ศ. 1849 ไม่กี่ปี ที่เซี่ยงไฮ้ (上海) มีกลุ่มชาวยิวอพยพเข้ามาจากต่างประเทศมาตั้งถิ่นฐานในจีน ซึ่งเป็นผลจากความพ่ายแพ้ของจีนต่ออังกฤษในสงครามฝิ่นครั้งที่ 1 (ค.ศ. 1839-1842) ทำให้จีนต้องลงนามในสนธิสัญญานานกิงเพื่อเปิดเมืองท่าห้าแห่งรวมทั้งเซี่ยงไฮ้สำหรับค้าขายกับต่างชาติ²⁹ เซี่ยงไฮ้เคยเป็นเพียงหมู่บ้านชาวประมงเล็ก ๆ แต่ในช่วงครึ่งหลังของคริสต์ศตวรรษที่ 19 เซี่ยงไฮ้กลายเป็นเมืองที่เจริญรุ่งเรือง ความมั่งคั่งของคนจีนในเมืองล้วนมาจากการค้าฝ้าย สำเนาที่เทียบเท่าที่นี้เดินทางมาจากหลายแห่ง บรรดาพ่อค้าต่างชาติที่เข้ามาค้าขายทำให้เมืองมีความเป็นสากล จำนวนประชากรของเซี่ยงไฮ้เติบโตขึ้นจากการอพยพของชาวจีนจากเมืองต่าง ๆ และชาวต่างชาติจากหลายที่³⁰

คลื่นอพยพระลอกแรกของชาวยิวในช่วงครึ่งหลังคริสต์ศตวรรษที่ 19 เป็นการเข้ามาของชาวยิวเซฟาร์ดี (Sephardi) ที่มาพร้อมกับชาวอังกฤษและอเมริกันภายหลังสงครามฝิ่น³¹ ชาวยิวกลุ่มนี้มีชื่อเรียกอีกอย่างว่าชาวยิวแบกแดด (Baghdadi) เนื่องจากชาวยิวเซฟาร์ดีที่อพยพมาอาศัยที่เซี่ยงไฮ้ส่วนใหญ่มิที่มาจากเมืองแบกแดด (Baghdad) ในอิรัก³² ก่อนอพยพมาเซี่ยงไฮ้ พวกเขาเคยตั้งถิ่นฐานที่มุมไบ (Mumbai) ในอินเดีย และประสบความสำเร็จทางธุรกิจที่นั่น หลังจากนั้นจึงเดินทางมาจีนเพื่อค้าฝ้ายกับฝิ่น แล้วจึงขยายกิจการไปสู่สินค้าและธุรกิจอื่น ๆ³³ ตระกูลที่เป็นผู้บุกเบิกการตั้งถิ่นฐานของชาวยิวในเซี่ยงไฮ้คือ ตระกูลแซสซูน (Sassoon) ที่นำโดยเอไลอัส เดวิด แซสซูน (Elias David Sassoon, ค.ศ. 1820-1880) ซึ่งเป็นลูกชายของเดวิด แซสซูน (David Sassoon) ชาวยิวที่อพยพเข้าสู่มุมไบช่วงต้นทศวรรษ 1830 เพื่อหนีการเข่นฆ่าชาวยิวที่แบกแดด หลังประสบความสำเร็จด้านการค้าที่อินเดีย เขาจึงมอบหมายให้ลูกชายไปขยายกิจการของตระกูลที่จีนราว ค.ศ. 1845 และลูกชายประสบความสำเร็จในการขยายสาขาต่าง ๆ ที่จีนโดยใช้เวลาเพียงห้าปี ในปี ค.ศ. 1867 เอไลอัสเปิดบริษัท อี. ดี. แซสซูน แอนด์ โค (E. D. Sassoon and Co.) ของตนเอง ซึ่งประสบความสำเร็จเป็นอย่างสูง คนยิวจากแบกแดดและอินเดียจำนวนมากได้รับการว่าจ้างให้อพยพมาทำงานให้เขา

²⁸ Eber, "Chinese Jews and Jews in China," 69.

²⁹ Xu, "Jewish Communities and Modern China," 100.

³⁰ Eber, "Overland and by Sea," 13.

³¹ Ibid., 14.

³² Eber, "Chinese Jews and Jews in China," 65.

³³ Eber, "Overland and by Sea," 14.

ในจีน ซึ่งนับเป็นจุดเริ่มต้นของชุมชนยิวที่เซี่ยงไฮ้³⁴ กิจกรรมของตระกูลแซสซุนรุ่งโรจน์มาก ก่อน ค.ศ. 1949 ตระกูลนี้ถือครองตึกที่มีความสูงมากกว่าสิบชั้นในเซี่ยงไฮ้ถึง 6 หลังจากตึกสูงทั้งหมด 28 หลัง³⁵

ชุมชนชาวยิวแบกดาตีที่เซี่ยงไฮ้ในช่วงครึ่งหลังของคริสต์ศตวรรษที่ 19 มีขนาดเล็ก คาดคะเนว่าก่อนปี ค.ศ. 1907 มีประชากรเพียงประมาณ 150 คนเท่านั้น³⁶ และในช่วงครึ่งแรกของคริสต์ศตวรรษที่ 20 มีจำนวนประชากรมากที่สุดไม่เกินหนึ่งพันคน อย่างไรก็ตาม ชาวยิวแบกดาตีหลายตระกูลร่ำรวยมาก ตระกูลที่มีชื่อเสียงอื่น ๆ ได้แก่ ตระกูลฮาร์ดูน (Hardoon) และตระกูลคาดูรี (Kadoorie) เจ้าของอสังหาริมทรัพย์รายใหญ่ที่สุดในเซี่ยงไฮ้คือ ซิลาส แอรอน ฮาร์ดูน (Silas Aaron Hardoon, ค.ศ. 1851-1931) ซึ่งอพยพมาที่นั่นตัวเปล่าในปี ค.ศ. 1874 และได้รับการว่าจ้างให้ทำงานเป็นคนเก็บค่าเช่าและยามที่บริษัทของตระกูลแซสซุน ภายในเวลาสามสิบปีต่อมา เขาก็กลายเป็นเจ้าของที่ดินรายใหญ่รายหนึ่งในเซี่ยงไฮ้ และตอนที่เขาเสียชีวิต เขาน่าจะเป็นชาวต่างชาติที่ร่ำรวยที่สุดในเอเชียตะวันออก³⁷ และจัดเป็นราชาในวงการอสังหาริมทรัพย์ของเซี่ยงไฮ้ โดยถือครองอาคารสำนักงานถึง 24 หลัง อาคารที่อยู่อาศัย 544 หลัง ห้องแถว 812 คูหา โรงแรมและร้านอาหาร 4 แห่ง คลังสินค้า 3 หลัง³⁸ นักธุรกิจที่มีชื่อเสียงอีกท่านหนึ่งคือ เอลิเอเซอร์ (เอลลี) ซิลาส คาดูรี (Eleazer (Elly) Silas Kadoorie, ค.ศ. 1865-1944) เขาเดินทางจากมัมไบสู่ฮ่องกงเพื่อทำงานเป็นเสมียนให้บริษัทตระกูลแซสซุนที่เปิดสาขาที่นั่นโดยได้รับเงินเดือนเพียงเล็กน้อย ต่อมาเขากลายเป็นโบรกเกอร์และนักธุรกิจที่ประสบความสำเร็จในฮ่องกงและเซี่ยงไฮ้³⁹

ถึงแม้ว่าชาวยิวแบกดาตีในเซี่ยงไฮ้จะอนุรักษชนบทนิยมประเพณีแบกดาตีที่มีลักษณะจำเพาะบางประการไว้ แต่กลับตั้งชื่อสมาคมประจำกลุ่มตนเป็น “ชุมชนชาวยิวเซฟาร์ดีเซี่ยงไฮ้” โดยใช้ชื่อ “เซฟาร์ดี” ที่บ่งชี้ถึงความเชื่อมโยงกับนิกายทางศาสนาแทน “แบกดาตี” ที่บ่งชี้ถึงความเป็นชาติพันธุ์ สมาพันธ์เซฟาร์ดีโลกให้คำนิยามของคำนี้โดยครอบคลุมชาวยิวทุกคนที่จับทาสดเล่มเดียวกันและประกอบพิธีกรรมแบบเดียวกัน⁴⁰ ชาวเซฟาร์ดีมีพิธีกรรมและชนบทนิยมประเพณีจำเพาะ⁴¹ พิธีกรรมของพวกเขามีต้นกำเนิดจากนครบาบิโลน⁴²

³⁴ Ibid; Maisie J. Meyer, *Shanghai's Baghdadi Jews: A Collection of Biographical Reflections* (Hong Kong: Blacksmith Books, 2015), 13; Maisie J. Meyer, “The Global Reach of Shanghai's Baghdadi Jews,” in *China and Ashkenazic Jewry: Transcultural Encounters*, ed. Kathryn Hellerstein and Lihong Song (Berlin: De Gruyter Oldenbourg, 2022), 145.

³⁵ Xu, “Jewish Communities and Modern China,” 104.

³⁶ Meyer, *Shanghai's Baghdadi Jews*, 14.

³⁷ Eber, “Overland and by Sea,” 14-15.

³⁸ Xu, “Jewish Communities and Modern China,” 104.

³⁹ Meyer, “The Global Reach of Shanghai's Baghdadi Jews,” 147-148.

⁴⁰ Meyer, *Shanghai's Baghdadi Jews*, 17-18.

⁴¹ Eber, “Chinese Jews and Jews in China,” 65.

⁴² Irene Eber, foreword to *Shanghai's Baghdadi Jews: A Collection of Biographical Reflections*, by Maisie J. Meyer (Hong Kong: Blacksmith Books, 2015), 11.

ชาวยิวแบกดาดีภาคภูมิใจในมรดกทางวัฒนธรรมประเพณีของนครบาบิโลน และย้อนต้นกำเนิดของบรรพบุรุษตนไปถึง 598 ปีก่อนคริสตกาลเมื่อพวกตนถูกกวาดต้อนเป็นเชลยมายังบาบิโลนโดยพระเจ้าเนบูคัดเนสซาร์ที่ 2 (Nebuchadnezzar II, ครองราชย์ 605-562 ปีก่อนคริสตกาล) ซึ่งเป็นกษัตริย์กรุงบาบิโลนหลังตีกรุงเยรูซาเลม (Jerusalem) แห่งอาณาจักรยูดาห์ (Kingdom of Judah) แตก⁴³ อีกคำนิยามหนึ่งของชาวเซฟาร์ดีคือ เซฟาร์ดีม (Sephardim) ภาษาฮีบรูหมายถึง “ชาวสเปน” ซึ่งใช้เรียก ผู้ลี้ภัยชาวยิวจากสเปนที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานที่จักรวรรดิออตโตมัน (แบกแดดถูกรวมเป็นส่วนหนึ่งของจักรวรรดินี้ใน ค.ศ. 1534) โมร็อกโก อิตาลี และปาเลสไตน์หลังจากถูกขับไล่ออกจากสเปนในปี ค.ศ. 1492 เพราะไม่ยอมเปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์ อย่างไรก็ตาม ชาวยิวในสเปนมีความใกล้ชิดกับชาวยิวที่นครบาบิโลนตั้งแต่ชาวอาหรับยึดสเปนตั้งแต่ ค.ศ. 711 และธรรมเนียมยิวสเปนกลายเป็นส่วนหนึ่งของยิวบาบิโลน พวกชาวยิวสเปนที่ย้ายมาที่บาบิโลนยังคงรักษารitual ธรรมเนียมสเปนและภาษาลาดิโน (Ladino) หรือภาษาสเปนของคนยิว ชาวยิวเซี่ยงไฮ้หลายคนมีบรรพบุรุษเป็นชาวยิวสเปน⁴⁴

ชาวยิวเซฟาร์ดีในเซี่ยงไฮ้เป็นชาวยิวที่พูดภาษาอังกฤษ สร้างบ้านเรือนและธุรกิจที่เขตการระงับข้อพิพาทระหว่างประเทศ (International Settlement)⁴⁵ แม้ตามกฎหมายจะอยู่ภายในอำนาจอธิปไตยของจีน แต่ในความเป็นจริงผู้อยู่อาศัยที่เป็นชาวต่างชาติอยู่ภายใต้การคุ้มครองของสถานกงสุลฝรั่งเศส อังกฤษ อเมริกา ญี่ปุ่น และรัสเซีย⁴⁶ ความสามารถในการสื่อสารด้วยภาษาอังกฤษนี้เองที่ทำให้พวกเขารู้สึกว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มผู้ปกครองชาวอังกฤษที่มีอำนาจในเขตชาวต่างชาติ นอกจากนี้ ผลประโยชน์ทางการค้าที่มีร่วมกันยังตอกย้ำสถานะของชาวยิวเซฟาร์ดีในฐานะหุ้นส่วนของบรรดาชนชั้นนำอังกฤษ พวกเขาค่อย ๆ ละทิ้งประเพณีและวัฒนธรรมบางส่วนเพื่อหลอมกลมตนเข้ากับจักรวรรดิอังกฤษภายใต้ความเชื่อที่ว่าทุกอย่างที่เป็นอังกฤษล้วนควรค่าต่อการปรับใช้ในชีวิต การได้รับการศึกษาแบบอังกฤษก่อให้เกิดความผูกพันกับอังกฤษ ซึ่งสืบเนื่องมาว่าชั่วอายุคน ดังนั้น พวกเขาจึงถือว่าตนเป็นทั้งชาวแบกดาดีและชาวอังกฤษ⁴⁷ อีกทั้ง หลายคนยังถือหนังสือเดินทางอังกฤษ⁴⁸ อย่างไรก็ตามไม่ได้หมายความว่าชาวแบกดาดีจะได้การยอมรับว่าเท่าเทียมกับพวกเจ้าอาณานิคม ชุมชนชาวแบกดาดีก็ยังนับเป็นชุมชนชายขอบที่ไม่ได้นับเป็นคนผิวขาวและมักจะถูกจัดให้อยู่ในกลุ่มชาวตะวันออก (Oriental)⁴⁹

นอกจากชุมชนชาวยิวเซฟาร์ดี เซี่ยงไฮ้ยังมีชุมชนชาวยิวอัชเคนาซ (Ashkenazi หรือ Ashkenazim) ซึ่งอพยพมาจากรัสเซียเพื่อหนีการบังคับเกณฑ์ทหารและการข่มเหง โดยเริ่ม

⁴³ Meyer, *Shanghai's Baghdadi Jews*, 16.

⁴⁴ Ibid., 17-18.

⁴⁵ Eber, “Chinese Jews and Jews in China,” 75.

⁴⁶ Medzini, *Under the Shadow of the Rising Sun*, 71.

⁴⁷ Meyer, “The Global Reach of Shanghai's Baghdadi Jews,” 146.

⁴⁸ Zhang and Wang, *Preserving the Shanghai Ghetto*, 38.

⁴⁹ Eber, foreword to *Shanghai's Baghdadi Jews*, 11.

เดินทางเข้ามายังเซี่ยงไฮ้ตั้งแต่ ค.ศ. 1895⁵⁰ และเข้ามาหลังสงครามรัสเซีย-ญี่ปุ่น (ค.ศ. 1904-1905) แต่ชาวยิวรัสเซียส่วนใหญ่อพยพมาภายหลังการปฏิวัติบอลเชวิค (Bolshevik Revolution) ค.ศ. 1917 ทำให้ชุมชนชาวยิวอัสเซนซีขนาดใหญ่กว่าชุมชนชาวยิวเซฟาร์ดี โดยก่อนทศวรรษ 1930 ชาวยิวอัสเซนซีมีจำนวนประมาณหกพันถึงแปดพันคน⁵¹ นอกจากนี้ ชาวยิวรัสเซียจากฮาร์บิน (哈爾濱) มุกเดน (瀋陽) และต้าเหลียน (大連) ยังอพยพเข้าสู่เซี่ยงไฮ้เป็นจำนวนมาก ภายหลังญี่ปุ่นรุกรานแมนจูเรียใน ค.ศ. 1931⁵² เนื่องจากเหตุการณ์เศรษฐกิจตกต่ำครั้งใหญ่ (Great Depression) ตั้งแต่ ค.ศ. 1929 ทำให้คนญี่ปุ่นตกงานเป็นจำนวนมาก ความยากลำบากและปัญหาขาดแคลนอาหารเป็นแรงจูงใจให้ญี่ปุ่นขยายดินแดนไปยังแมนจูเรีย⁵³ ชาวยิวรัสเซียที่พอมีเงินตั้งถิ่นฐานที่เขตเช่าฝรั่งเศส (French Concession) ส่วนพวกที่ยากจนอาศัยที่ย่านหงโขว (虹口) ส่วนหนึ่งของเขตการระบับข้อพิพาทระหว่างประเทศ⁵⁴ ชาวยิวรัสเซียส่วนน้อยที่เป็นนักธุรกิจ ส่วนมากอพยพเข้าเซี่ยงไฮ้ด้วยทุนเพียงเล็กน้อย⁵⁵ มักเป็นพวกทหารเก่า ผู้ลี้ภัยทางการเมือง และนักเสี่ยงโชค⁵⁶

เมื่อเทียบกับชาวยิวเซฟาร์ดี ชาวยิวอัสเซนซีไม่มีบทบาทสำคัญในด้านเศรษฐกิจของเซี่ยงไฮ้⁵⁷ อีกทั้งยังแตกต่างกันทางด้านภาษา วัฒนธรรม สังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ยิ่งไปกว่านี้ ทั้งสองกลุ่มยังตั้งถิ่นฐานกันคนละที่ ชาวยิวอัสเซนซีอาศัยใกล้กับชุมชนรัสเซียฝ่ายขาว (White Russian) ซึ่งเป็นพวกทหารที่เคยต่อต้านคอมมิวนิสต์ในรัสเซีย และลี้ภัยเข้าเซี่ยงไฮ้หลังสงครามกลางเมืองในรัสเซีย (ค.ศ. 1918-1923) ก่อนปี 1939 ชาวยิวรัสเซียฝ่ายขาวมีจำนวนมาราว 25,000 คน ทำให้มีจำนวนประชากรเยอะกว่าชุมชนยิวทั้งสอง⁵⁸ อย่างไรก็ตาม ด้วยเหตุที่ชุมชนชาวยิวทั้งสองมีความแตกต่างกัน ชุมชนทั้งสองจึงแบ่งแยกกันอย่างชัดเจน และมีความขัดแย้งอยู่บ้าง ชุมชนยิวแบกดาดีมักไม่ยอมรับการแต่งงานระหว่างกลุ่มตนกับกลุ่มชาวยิวรัสเซีย⁵⁹ และมีเพียงชุมชนยิวแบกดาดีเท่านั้นที่สนใจเรื่องราวของชาวยิวไคเฟิง มีการส่งจดหมายไปมาหาสู่ระหว่างพวกเขา กับชาวยิวไคเฟิง จนใน ค.ศ. 1900 มีการตั้งสมาคมเพื่อช่วยเหลือชาวยิวไคเฟิงในการอนุรักษ์โบราณสถานของชาวยิวในอดีต ชาวยิวไคเฟิง

⁵⁰ Meyer, *Shanghai's Baghdadi Jews*, 19.

⁵¹ Eber, "Overland and by Sea," 15-16.

⁵² Medzini, *Under the Shadow of the Rising*, 72.

⁵³ Jonathan Fenby, *The Penguin History of Modern China: The Fall and Rise of a Great Power 1850 to the Present* (London: Allen Lane, 2008), 231.

⁵⁴ Eber, "Chinese Jews and Jews in China," 75.

⁵⁵ Eber, "Overland and by Sea," 15-16.

⁵⁶ Gao, *Shanghai Sanctuary*, chap. 3.

⁵⁷ Xu Xin, "Chinese Research on Jews in China," in *Sino-Judaica: Jews and Chinese in Historical Dialogue*, ed. Aharon Oppenheimer (Tel Aviv: Tel Aviv University, 1999), 21.

⁵⁸ Eber, "Overland and by Sea," 15-16.

⁵⁹ Meyer, *Shanghai's Baghdadi Jews*, 19.

บางคนเดินทางมาเซี่ยงไฮ้เพื่อเข้าพิธีรับหนังสือพาสปอร์ตของชาติและรับการศึกษาแบบยิวที่บ้านของเศรษฐีชาวยิวแบกดาตี⁶⁰

ชุมชนชาวยิวเซฟาร์ดีตั้งสมาคมประจำกลุ่มตนในปี ค.ศ. 1909 ส่วนชุมชนชาวยิวอัสเคนัซตั้งสมาคมปี 1931 ทั้งสองชุมชนล้วนสนับสนุนขบวนการไซออนิสต์ (Zionism) ซึ่งเป็นการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่ต้องการสถาปนาชาวยิวในเขตปาเลสไตน์⁶¹ โดยมี *Israel's Messenger* หนังสือพิมพ์รายเดือนที่ก่อตั้งโดยนิสซิม เอสรา เบนจามิน เอสรา (Nissim Ezra Benjamin Ezra) พ้อคำชาวยิวเซฟาร์ดีใน ค.ศ. 1904 เป็นกระบอกเสียงในการสนับสนุนขบวนการดังกล่าว⁶² จีนยังไม่ได้ห้ามขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองดังกล่าว ดร.ซุน ยัตเซ็น (孫中山, ค.ศ. 1866-1925) นักปฏิวัติและบิดาแห่งสาธารณรัฐจีนมองขบวนการไซออนิสต์เป็นแบบอย่างในการสร้างชาตินิยมจีน โดยกล่าวชื่นชมชาวยิวที่ยังคงรักษาความเป็นชาตินิยมแม้ว่าจะสูญเสียชาติของตนไปเมื่อสองพันปีก่อน และกล่าวว่าหลังจากจีนถูกพวกแมนจูยึดครองเพียงแค่นานร้อยปีก็สูญเสียความเป็นชาตินิยมไปแล้ว⁶³ ยิ่งไปกว่านั้น ดร.ซุน ยัตเซ็นยังส่งจดหมายหานิสซิมซึ่งนอกจากเป็นผู้ก่อตั้งแล้วยังทำหน้าที่เป็นบรรณาธิการ *Israel's Messenger* ในวันที่ 24 เมษายน 1920 โดยเขียนสนับสนุนและชื่นชมขบวนการไซออนิสต์⁶⁴ ในขณะที่ชาวยุโรปส่วนใหญ่เป็นชาวคริสต์และชาวมุสลิมในตะวันออกกลางต่างชิงชัยขบวนการดังกล่าวเนื่องจากชาวยุโรปคิดว่าขบวนการนี้ทำให้ชาวยิวไม่ภักดีต่อชาติของตนในยุโรป และชาวมุสลิมถือว่าเป็นการรุกรานและแย่งชิงดินแดนชาวมุสลิมในปาเลสไตน์⁶⁵

จะเห็นได้ว่าประวัติศาสตร์การพลัดถิ่นของชาวยิวในจีนมีความเป็นมายาวนาน โดยมีชุมชนชาวยิวที่ไคเฟิงตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 12 แต่ชุมชนชาวยิวโบราณสูญหายไปในช่วงครึ่งแรกของคริสต์ศตวรรษที่ 19 เนื่องจากชาวยิวไคเฟิงหลอมรวมเข้ากับสังคมจีน ในช่วงครึ่งหลังของคริสต์ศตวรรษที่ 19 มีชาวยิวเซฟาร์ดีอพยพมาที่เซี่ยงไฮ้ ซึ่งกลุ่มนี้มีบทบาทสำคัญทางด้านเศรษฐกิจของเมือง ชาวยิวเซฟาร์ดีไม่เพียงประสบความสำเร็จทางด้านธุรกิจเท่านั้น แต่ยังมีคุณูปการต่อการพัฒนาเมือง รถโดยสารประจำทางสาธารณะสายแรกในเซี่ยงไฮ้สร้างขึ้นและดำเนินงานโดยชาวยิวใน ค.ศ. 1924⁶⁶ ในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 มีชุมชนชาวยิวอัสเคนัซที่อพยพมาจากรัสเซีย ทั้งสองกลุ่มล้วนสร้างสมาคมประจำกลุ่ม ซึ่งสมาคมเหล่านี้และตระกูลเศรษฐีชาวยิวแบกดาตีต่างมีบทบาทในการช่วยเหลือชาวยิวยุโรปที่ลี้ภัยจากนาซีเยอรมนี

⁶⁰ Eber, "Overland and by Sea," 15.

⁶¹ Ibid., 20.

⁶² Gao, *Shanghai Sanctuary*, chap. 1.

⁶³ Xu, "Jewish Communities and Modern China," 102.

⁶⁴ Gerald David Kearney, "Jews under Japanese Domination, 1939-1945," *Shofar* 11, no. 3 (Spring 1993): 56, accessed April 21, 2024, <http://www.jstor.org/stable/42941838>.

⁶⁵ บรรพต กำนัดศิริ, "ชาวยิวและศาสนายูดาห์ในช่วงเวลาแห่งการปลดแอก (ตั้งแต่ทศวรรษแรกของคริสต์ศตวรรษที่ 19 จนถึงช่วงเวลาเมื่อสงครามโลกครั้งที่ 1 อุบัติขึ้นในปี ค.ศ. 1914) โดยเน้นไปที่ดินแดนเยอรมัน : ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและความหลากหลาย," *วารสารยุโรปศึกษา* 27, ฉ. 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2564): 34.

⁶⁶ Xu, "Jewish Communities and Modern China," 104.

ด้วยเชี่ยงไฮ้มีชุมชนยิวตั้งอยู่ก่อนหน้าที่พร้อมสนับสนุนและช่วยเหลือ อีกทั้งจีนยังไม่มีกระแสการต่อต้านชาวยิวเนื่องจากสังคมจีนไม่เคยมองชาวยิวเป็นภัยคุกคามกับชาวจีนในยิวมีน้อยและยังไม่ห้ามขบวนการไซออนิสต์ จึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ชาวยิวจากยุโรปเข้ามาลี้ภัยที่นี่

3. การอพยพของชาวยิวยุโรปสู่เชี่ยงไฮ้ ค.ศ. 1933-1941

พรรคนาซีซึ่งมีนโยบายชาตินิยมและเป็นปรปักษ์ต่อชาวยิวได้รับคะแนนนิยมภายหลังเหตุการณ์เศรษฐกิจตกต่ำครั้งใหญ่ปี 1929 จนกระทั่งทำให้ฮิตเลอร์ได้รับการแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรีในปี 1933 เขาพยายามเปลี่ยนเยอรมนีตามอุดมการณ์ของพรรคนาซีซึ่งการกำจัดชาวยิวเป็นหนึ่งในอุดมการณ์พรรค⁶⁷ โดยในระยะแรกใช้มาตรการให้ชาวยิวอพยพออกไปจากเยอรมนีโดยสมัครใจด้วยการจำกัดกิจกรรมของชาวยิวและแยกพวกเขาออกจากสังคมชาวเยอรมัน ในเดือนเมษายน พรรคนาซีออกกฎหมายห้ามชาวยิวรับราชการ⁶⁸ ความจำเป็นในการออกจากเยอรมนีกลายเป็นประเด็นหลักที่ชาวยิวสนทนากันในที่สาธารณะแม้กระทั่งครอบครัวที่มีรากฐานมั่นคงในเยอรมนีก็เริ่มมีความคิดในการอพยพ ชาวยิวจำนวนราวหนึ่งแสนคน ซึ่งนับเป็นหนึ่งในห้าของประชากรยิวทั้งหมดในประเทศตัดสินใจอพยพทันทีในระยะแรก ๆ ชาวยิวส่วนใหญ่มักเลือกย้ายถิ่นฐานไปยังประเทศเพื่อนบ้าน เช่น ฝรั่งเศส ออสเตรีย เนเธอร์แลนด์ และเชโกสโลวาเกีย เนื่องจากการย้ายประเทศที่ห่างไกลออกไปต้องใช้เงินทุนจำนวนมาก⁶⁹

ชาวยิวยุโรปอพยพเข้ามายังเชี่ยงไฮ้ในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1933 เป็นระลอกแรก ผลจากกฎหมายห้ามคนยิวดำรงตำแหน่งในหน่วยงานราชการ กลุ่มแรกที่เข้ามาประกอบไปด้วยชาวยิวเยอรมันจำนวน 26 ครอบครัว⁷⁰ จำนวนมากกว่าหนึ่งร้อยคน ซึ่งชาวยิวเหล่านี้จำนวนมากเป็นปัญญาชนที่มีทักษะทางวิชาชีพ เช่น หมอ นักกฎหมาย อาจารย์ และผู้ประกอบการ พวกเขาเป็นชนชั้นกลางที่นำเงินเก็บติดตัวมาด้วย จึงสามารถเลือกอาศัยที่เขตการระงับข้อพิพาทระหว่างประเทศและเขตเช่าฝรั่งเศสได้ สำหรับความรู้สึกแรกของผู้อพยพชาวยิวกลุ่มนี้เมื่อเรือกลไฟเข้าเทียบท่าที่เชี่ยงไฮ้ ย่านเดอะบันด์ (The Bund) ซึ่งเป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจที่สำคัญของเมืองที่มีตึกระฟ้าสถาปัตยกรรมแบบตะวันตกตั้งเรียงรายกันเป็นจำนวนมากได้สร้างความประทับใจให้กับพวกเขา⁷¹ ภายหลังบรรดาหมอยิวเยอรมันที่เดินทางเข้ามาระลอกแรก

⁶⁷ ดัททียากร ศศิธรรมาศ, "การอพยพชาวยิวในยุคนาซีเยอรมัน: บาดแผลที่ยังคงเจ็บปวด," *วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ* 17 (มกราคม-ธันวาคม 2557): 250-252.

⁶⁸ Irene Eber, "Flight to Shanghai: 1938-1939 and Its Larger Context," in *Jews in China: Cultural Conversations, Changing Perceptions*, ed. Kathryn Hellerstein (PA: Pennsylvania State University Press, 2020), 55.

⁶⁹ Joachim Schlor, "Irgendwo auf der Welt: The Emigration of Jews from Nazi Germany as a Transnational Experience," in *Three-Way Street: Jews, Germans, and the Transnational*, ed. Jay Howard Geller and Leslie Morris (Ann Arbor: University of Michigan Press, 2016), 220, 231, <https://www.jstor.org/stable/10.3998/mpub.9221214.13>.

⁷⁰ Eber, "Flight to Shanghai," 55.

⁷¹ Zhang and Wang, *Preserving the Shanghai Ghetto*, 21, 26-27.

กว่า 30 คนได้เปิดคลินิกส่วนตัวที่เซี่ยงไฮ้⁷² อย่างไรก็ตาม กระทรวงการต่างประเทศเยอรมันได้รับการรายงานว่าพวกยิวที่โดนไล่ออกจากตำแหน่งอาจารย์ในมหาวิทยาลัยซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มแรกที่เดินทางมาเซี่ยงไฮ้พยายามหาตำแหน่งงานที่จีนตั้งแต่สิงหาคมตามคำแนะนำของนักศึกษาจีนที่เยอรมนี

ต้นปี 1934 มีแพทย์ราวแปดสิบคนเข้ามาลี้ภัยที่เซี่ยงไฮ้เพิ่มเติม⁷³ ในช่วงเวลาเดียวกัน มอริส วิลเลียม (Maurice William) ผู้นำชาวยิวในอเมริกากับอัลเบิร์ต ไอน์สไตน์ (Albert Einstein) นักฟิสิกส์ทฤษฎีชาวยิวเยอรมันคิดแผนการในการเจรจากับรัฐบาลจีนเพื่อย้ายชาวยิวเยอรมันไปอยู่ที่จีน แต่รัฐบาลจีนไม่ได้ตอบรับแผนการนี้เนื่องจากจีนเกรงว่าจะกระทบความสัมพันธ์อันดีระหว่างจีนกับเยอรมนี⁷⁴ อย่างไรก็ตาม ตลอดช่วงปี ค.ศ. 1933 ถึงก่อนปี ค.ศ. 1938 มีจำนวนชาวยิวที่มีวิชาชีพติดตัวลี้ภัยในเซี่ยงไฮ้ประมาณ 1,000 ถึง 1,500 คน⁷⁵

สงครามจีน-ญี่ปุ่นครั้งที่ 2 (1937-1945) อุบัติขึ้นในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1937 หลังจากนั้นไม่นานทหารญี่ปุ่นเริ่มสู้รบกับจีนวันที่ 13 สิงหาคม ต้นเดือนกันยายนทหารญี่ปุ่นประมาณหนึ่งแสนนายเคลื่อนพลเข้าประชิดเมืองเซี่ยงไฮ้ และต่อสู้กับทหารจีนราวห้าแสนนายจนกระทั่งกองกำลังฝั้งจีนยอมล่าถอยในเดือนพฤศจิกายน ส่งผลให้ญี่ปุ่นเข้ายึดครองเซี่ยงไฮ้ในที่สุด⁷⁶ อย่างไรก็ตาม สถานะทางกฎหมายของเขตชาวต่างชาติยังคงเดิม เขตการระงับข้อพิพาทระหว่างประเทศ (ยกเว้นย่านหนงโซ่วที่ญี่ปุ่นเข้าควบคุมโดยตรง) และเขตเช่าฝรั่งเศสยังอยู่ภายใต้การคุ้มครองของชาติมหาอำนาจตะวันตกและสหภาพโซเวียต เพราะญี่ปุ่นไม่ต้องการสร้างความไม่พอใจให้บรรดาชาติมหาอำนาจเหล่านี้⁷⁷

ในขณะที่ยุโรปปี ค.ศ. 1938-1939 เกิดสามเหตุการณ์ที่เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชาวยิวยุโรปต้องอพยพมาที่เซี่ยงไฮ้ นั่นก็คือ อันชลุส (Anschluss) คริสตัลไนท์ (Kristallnacht) หรือคืนกระจกแตก (Night of Broken Glass) และการยึดครองโปแลนด์ อันชลุสคือการเข้ายึดครองออสเตรียและรวมเข้ากับเยอรมนีในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1938 การบังคับใช้กฎหมายนาซีเยอรมันเหนือดินแดนออสเตรียที่เป็นไปอย่างฉับพลันและรุนแรงทำให้ชาวยิวออสเตรียไม่มีเวลาตั้งรับ ซึ่งชาวยิวราว 176,000 คน (คิดเป็นร้อยละ 90 ของประชากรยิวทั้งประเทศ) อาศัยที่กรุงเวียนนา บ้านและทรัพย์สินส่วนตัวไม่ได้ปลอดภัยอีกต่อไป ชาวยิวจำนวนมากถูกพาออกไปจากบ้านและถูกบังคับให้ทำความสะอาดและชุดไปโฆษณาที่ติดอยู่บนกำแพงและทางเท้า การตอบสนองของนานาชาติต่อเหตุการณ์อันชลุสเพียงเล็กน้อยและการต้องเตรียม

⁷² Wang, "Tracking the Exact Number of Jewish Refugees in Shanghai," 130.

⁷³ Eber, "Flight to Shanghai," 55-56.

⁷⁴ Gao, *Shanghai Sanctuary*, chap. 2.

⁷⁵ Wang, "Tracking the Exact Number of Jewish Refugees in Shanghai," 131.

⁷⁶ Rana Mitter, "The War Years, 1937-1949," in *The Oxford Illustrated History of Modern China*, ed. Jeffrey N. Wasserstrom (Oxford: Oxford University Press, 2016), 154.

⁷⁷ Medzini, *Under the Shadow of the Rising Sun*, 71, 73.

ความพร้อมสำหรับสงครามเป็นแรงผลักดันให้นาซีต้องเร่งกำจัดชาวยิวจากเศรษฐกิจเยอรมนี วันที่ 26 เมษายน 1938 นาซีจึงออกกฎหมายสำหรับการขึ้นทะเบียนและยึดทรัพย์สินสมบัติชาวยิว ทำให้ก่อนเดือนพฤศจิกายน 1938 บริษัทเกือบ 800 แห่งกับโรงงาน 340 แห่งเปลี่ยนมือร้านค้าจำนวนมากปิดตัวหรือเปลี่ยนเจ้าของ นอกจากนี้ นาซียังออกกฎหมายเพิ่มเติมเพื่อห้ามชาวยิวประกอบอาชีพแพทย์ นักกฎหมาย และวิชาชีพอื่น ๆ มีเพียงชาวยิวจำนวนเล็กน้อยที่ได้รับการอนุญาตให้ทำงานต่อไปได้ แต่ต้องให้บริการเฉพาะชาวยิวด้วยกันเท่านั้น การใช้มาตรการที่รุนแรงส่งผลให้ความหวังของชาวยิวที่ต้องการอาศัยอยู่ที่เดิมสลายไป ความปรารถนาในการอพยพจึงเพิ่มมากขึ้น อย่างไรก็ตาม มิใช่ทุกคนที่จะอพยพได้เนื่องจากต้องใช้เงินจำนวนหนึ่ง ดังนั้นชาวยิวที่อึดคักจึงไม่สามารถเดินทางลี้ภัยได้⁷⁸

นอกจากนี้ หลังจากอันชลุส การลี้ภัยไปยังประเทศเพื่อนบ้านหรือที่อื่น ๆ ในโลกทำได้ยากขึ้น เพราะประเทศอื่น ๆ ส่วนใหญ่ออกวีซ่าให้ชาวยิวเข้าประเทศน้อยมาก หลายคนพยายามหลบหนีเข้าอเมริกา แต่มีโควตาจำกัดทำให้พวกเขาต้องรอนานนับปีกว่าจะได้รับอนุญาตให้เข้าประเทศ แม้กระทั่งสวิตเซอร์แลนด์ซึ่งวางตัวเป็นกลางก็ยังไม่ประสงค์จะรับชาวยิวเข้าประเทศ สถานการณ์เช่นนี้จึงทำให้เซี่ยงไฮ้กลายเป็นที่หลบภัยแห่งสุดท้ายสำหรับชาวยิวจากยุโรป ด้วยชาวยิวสามารถอพยพเข้าเมืองโดยไม่ต้องใช้วีซ่า เหล่าประเทศมหาอำนาจควบคุมเซี่ยงไฮ้ซึ่งเป็นเมืองท่าที่ตกอยู่ภายใต้สนธิสัญญานานกิงตั้งแต่หลังสงครามฝิ่น เซี่ยงไฮ้จึงต้องเปิดประตูรับชาวต่างชาติตั้งแต่นั้นมา ในเซี่ยงไฮ้ชาตินิยมมหาอำนาจตะวันตก 11 ชาติควบคุมเขตการระบับข้อพิพาทระหว่างประเทศผ่านสภาท้องถิ่นซึ่งเป็นตัวแทนของชาติดังกล่าว ยกเว้นย่านหวงโซ่วที่ตกอยู่ภายใต้การดูแลของญี่ปุ่นและเขตเช่าฝรั่งเศสที่ควบคุมโดยกงสุลฝรั่งเศส ไม่มีชาติใดที่ได้รับอำนาจในการดูแลหนังสือเดินทางหลังญี่ปุ่นยึดครองเซี่ยงไฮ้⁷⁹

ชาวยิวที่ได้รับผลกระทบจากอันชลุสกลุ่มแรกที่เข้ามาหลบภัยที่นี่โดยสารเรือเดินสมุทรคอนเต เวอร์เด (Conte Verde) ซึ่งเทียบท่าในวันที่ 24 พฤศจิกายน 1938 บนเรือประกอบไปด้วยผู้โดยสารจำนวน 350 คน โดยในจำนวนนี้มีผู้ลี้ภัยชาวยิวเยอรมันและออสเตรีย 187 คน ซึ่งมีตัวแทนจากคณะกรรมการระหว่างประเทศเพื่อให้ความช่วยเหลือผู้ลี้ภัยชาวยิวยุโรป (International Committee for Granting Relief to European Refugees) หรือไอซี (IC) ให้การต้อนรับ⁸⁰ ไอซีเป็นหนึ่งในองค์กรที่ตั้งโดยชุมชนชาวยิวในเซี่ยงไฮ้เพื่อช่วยเหลือผู้อพยพชาวยิวจากยุโรป อีกสามองค์กรคือ คณะกรรมการการเพื่อช่วยเหลือผู้ลี้ภัยชาวยิวยุโรป (Committee for the Assistance of European Jewish Refugees หรือ CAEJR) สมาคมบรรเทาทุกข์สำหรับชาวยิวออสเตรียและเยอรมัน (Relief Society for German Austrian Jews) และสมาคมเยาวชนยิวเซี่ยงไฮ้ (Shanghai Jewish Youth Association)⁸¹

⁷⁸ David Cesarani, *Final Solution: The Fate of the Jews 1933-1949* (New York: St. Martin's Press, 2016), 148, 157, 161-164.

⁷⁹ Gao, *Shanghai Sanctuary*, introduction.

⁸⁰ Eber, "Flight to Shanghai," 54.

⁸¹ Gao, *Shanghai Sanctuary*, chap. 3.

ก่อนการเดินทางอพยพ ที่เยอรมนีชาวยิวจำนวนมากต้องประสบกับความยากลำบาก และภัยอันตราย นาซีตั้งสำนักงานกลางเพื่อการย้ายถิ่นฐานของชาวยิวเมื่อวันที่ 20 สิงหาคม 1938 หากมองอย่างผิวเผิน วัตถุประสงค์ของหน่วยงานนี้มีเพื่อเร่งการย้ายถิ่นฐานของชาวยิว แต่แท้จริงแล้วตั้งขึ้นเพื่อปกปิดการข่มขู่ชาวยิว ชาวยิวนอกจากต้องเสียภาษีตามปกติแล้วยังต้องจ่ายภาษีเดินทางและภาษีชดเชย พวกเขาจะต้องขายทรัพย์สินสมบัติเพื่อแลกกับเงินตราต่างประเทศในสัดส่วนที่น้อยมากเมื่อเทียบกับมูลค่าที่แท้จริงของทรัพย์สินที่ต้องขายไป เงินตราต่างประเทศเหล่านี้ที่นาซีนำมาให้ชาวยิวแลก ไม่ได้มาจากทุนสำรองของประเทศ แต่ได้มาจากการจัดหาของชาวยิวต่างแดน ยิ่งไปกว่านี้ เพื่อให้ได้มาซึ่งเอกสารที่จำเป็นจำนวนมากสำหรับใช้ในการขอวีซ่าออกนอกประเทศ ชาวยิวจะต้องชำระหนี้ค้างจ่ายทั้งหมด และการได้มาซึ่งเอกสารมักใช้เวลาเนิ่นนาน เจ้าหน้าที่ของทางการมักไม่ให้ความช่วยเหลือชาวยิว หรือไม่ก็ประสังขารโดยการไล่ชาวยิวออกไปหรือสร้างอุปสรรค บ่อยครั้งที่ชาวยิวได้รับวีซ่าอนุญาตให้เข้าประเทศในระยะเวลาที่กำหนด แต่กลับเดินทางไม่ได้เพราะทางการตั้งเรื่องเอกสารในประเทศให้ล่าช้าจนวีซ่าหมดอายุ⁸²

ส่วนเหตุการณ์คริสต์ทศวรรษที่เกิดขึ้นในเดือนพฤศจิกายน 1938 ในเยอรมนีกับออสเตรีย โดยมีต้นเหตุจากการเนรเทศชาวยิวโปแลนด์จำนวน 15,000 คน ออกจากเยอรมนี และทั้งชาวยิวกลุ่มนี้ไว้ที่ชายแดนโปแลนด์เมื่อเดือนตุลาคม แต่รัฐบาลโปแลนด์ซึ่งมีความคิดต่อต้านชาวยิวปฏิเสธไม่ให้เข้าประเทศ เด็กหนุ่มที่มีชื่อว่า แฮร์เชล กรินชปาน (Herschel Grynszpan) ที่ไม่พอใจที่พ่อแม่ของตนถูกขับไล่จึงแค้นด้วยการลอบยิงเจ้าหน้าที่สถานทูตเยอรมนีที่กรุงปารีส ฝ่ายนาซีอ้างว่าเป็นแผนการสมคบคิดของคนยิวทั่วโลกจึงตอบโต้อย่างโหดเหี้ยมในคืนของวันที่ 9-10 พฤศจิกายนด้วยการวางเพลิง สังหารคนยิว โบสถ์ยิวบางแห่งถูกเผา ร้านค้ากว่า 7,000 แห่ง ถูกปล้นและทำลาย สุสานชาวยิวถูกทำลายด้วยความดุเหี้ยม มีคนยิวถูกฆ่าถึง 91 ศพ นอกจากนี้ พวกนาซียังจับกุมชาวยิวเป็นจำนวนมากศาลและนำไปขังไว้ที่ค่ายกักกัน ก่อนสิ้นปีส่วนใหญ่จึงได้รับการปล่อยตัว แต่ชาวยิวถูกสังหารหนึ่งพันศพ⁸³ ภายหลังคริสต์ทศวรรษชาวยิวเยอรมันกับชาวยิวออสเตรียเป็นจำนวนที่เพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ที่พยายามดิ้นรนหลบหนีจากนาซีเยอรมนี แต่ ณ ช่วงเวลาดังกล่าวมีการยึดทรัพย์สินชาวยิวอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้พวกผู้ลี้ภัยกลุ่มนี้เดินทางเข้าเชียงไฮ้ด้วยเงินและสมบัติติดตัวเพียงเล็กน้อยเท่านั้น เดือนธันวาคม 1938 ชาวยิวกลุ่มหนึ่งจำนวน 187 คน ลี้ภัยเข้าเชียงไฮ้ซึ่งหลายคนเคยเป็นถึงนักธุรกิจที่ร่ำรวยและทรงอิทธิพลในเยอรมนีและออสเตรีย มีทรัพย์สินมูลค่านับล้านปอนด์ แต่เมื่อต้องถูกบีบให้อพยพออกนอกประเทศ แต่ละคนกลับได้รับอนุญาตให้พกเงินสดติดตัวเพียงสิบปอนด์เท่านั้นนอกเหนือจากค่าใช้จ่ายในการเดินทาง นอกจากนี้

⁸² Cesarani, *Final Solution*, 156-157.

⁸³ Haim Bresheeth, Litza Jansz, and Stuart Hood, *Introducing the Holocaust: A Graphic Guide* (London: Icon Books, 2013), 34.

หลายคนยังปรากฏร่องรอยการถูกทำร้ายตามร่างกายจากค่ายกักกันซึ่งชาวยิวเยอรมันโดยมากเคยถูกกักขังในค่ายเป็นระยะเวลาตั้งแต่สิบสัปดาห์จนถึงสามปี⁸⁴

หลังจากนั้นชาวยิวจากยุโรปก็อพยพเข้าเซี่ยงไฮ้เรื่อย ๆ ส่วนใหญ่มาจากเรือสัญชาติเยอรมัน อิตาลี และญี่ปุ่น เฉพาะกรกฎาคม 1939 เดือนเดียวมีเรือจอดเทียบท่าที่เซี่ยงไฮ้ถึงแปดลำซึ่งมีผู้ลี้ภัยชาวยิวที่โดยสารมากับเรือถึง 1,315 คน สองเดือนต่อมาเรือสัญชาติญี่ปุ่นที่ชื่อว่าฮาคุซัน มาร์ู (Hakusan Maru) บรรทุกผู้ลี้ภัยชาวยิวจากยุโรปเข้ามาอีก 79 คน⁸⁵ ระหว่างสิงหาคม 1938 ถึงต้นสิงหาคม 1939 เพียงแค่ปีเดียว ตัวเลขผู้ลี้ภัยชาวยิวยุโรปที่เดินทางเข้าเซี่ยงไฮ้รวมกันมากกว่า 16,000 คน ทำให้ชาวยิวยุโรปมีจำนวนมากกว่าชาวยิวเชฟาร์ดีและอัสเคนาซรวมกัน⁸⁶ ในช่วงเวลาเดียวกันผู้ลี้ภัยจากยุโรปจำนวนไม่มากยังเดินทางเข้าเซี่ยงไฮ้ทางบก คาดคะเนว่าชาวยิวราวสองพันคนนั่งรถไฟสายทรานส์-ไซบีเรียไปลงที่เมืองวลาดิวอสตอค แล้วเดินทางต่อไปยังแมนจูเรีย และลงเรือที่ท่าเหลียนม้ายังเซี่ยงไฮ้ ก่อนสิ้นปี 1941 จำนวนผู้ลี้ภัยชาวยิวจากยุโรปมีถึงประมาณสองหมื่นคน⁸⁷

อย่างไรก็ตาม เซี่ยงไฮ้ไม่ใช่เมืองที่เป็นจุดหมายปลายทางแรก ๆ ในการลี้ภัยของชาวยิวในยุโรป สำหรับชาวยิวส่วนใหญ่ที่เข้ามายังเซี่ยงไฮ้พวกเขาไม่มีทางเลือกอื่น ส่วนใหญ่แทบจะไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเมืองนี้ แม้กระทั่งไม่สามารถบอกจุดที่ตั้งบนแผนที่โลกที่แน่นอน⁸⁸ หมอหนุ่มชาวยิวออสเตรียท่านหนึ่งที่ชื่อ ซามูเอล ดิดเนอร์ (Samuel Didner) ที่ลี้ภัยเข้ามายังเซี่ยงไฮ้ปลายปี 1938 ซึ่งโดนปฏิเสธวีซ่าเข้าสหรัฐอเมริกาบอกว่า ที่ร้านค้าแฟตต่าง ๆ ซึ่งเป็นสถานที่ที่ชาวยิวใช้แลกเปลี่ยนข้อมูลเกี่ยวกับการอพยพในกรุงเวียนนา มีแต่คนพูดถึงเซี่ยงไฮ้ในแง่ลบโดยพูดว่าเมืองนี้ไม่น่าอยู่และตั้งอยู่ห่างไกลมาก และจะเป็นที่สุดท้ายในบรรดาตัวเลือก⁸⁹ ชาวยิวในยุโรปล้วนต้องการลี้ภัยไปยังประเทศอื่น ๆ ในยุโรปหรืออเมริกา แต่ประเทศเหล่านั้นล้วนจำกัดโควตาในการออกวีซ่า ถึงแม้ว่าข่าวความโหดร้ายของอันชลุสจะได้รับการตีแผ่ตามหน้าหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ ทั่วโลก ซึ่งคาดการณ์ว่าจะต้องเกิดคลื่นอพยพของชาวยิวที่ต้องการหนีจากนาซีเยอรมนีมหาศาล อย่างไรก็ตาม ไม่นานรัฐบาลอังกฤษกำหนดให้ผู้เดินทางจากออสเตรียต้องขอวีซ่าทันทีเนื่องจากเกรงว่าชาวยิวจากออสเตรียจำนวนมหาศาลจะเข้ามาลี้ภัยที่นี่⁹⁰

สิ่งที่แสดงให้เห็นถึงการปิดประตูต้อนรับผู้อพยพชาวยิวจากหลายประเทศที่เป็นจุดหมายปลายทางของชาวยิวส่วนใหญ่คือ การประชุมเอเวียง (Evian Conference) ในเดือน

⁸⁴ Wang, "Tracking the Exact Number of Jewish Refugees in Shanghai," 132.

⁸⁵ Eber, "Flight to Shanghai," 54.

⁸⁶ Wang, "Tracking the Exact Number of Jewish Refugees in Shanghai," 135.

⁸⁷ Eber, "Overland and by Sea," 18. Eber, "Flight to Shanghai," 54.

⁸⁸ Zhang and Wang, *Preserving the Shanghai Ghetto*, 20.

⁸⁹ Saul Friedlander, *Nazi Germany and the Jews, vol 1: The Years of Persecution, 1933-1939* (New York: HarperCollins, 1997), 248-249.

⁹⁰ Cesarani, *Final Solution*, 158.

กรกฎาคม 1938 ซึ่งมีผู้แทนจาก 32 ประเทศเข้าร่วมเพื่อหาทางออกเกี่ยวกับปัญหาผู้ลี้ภัยชาวยิวยุโรปที่เพิ่มมากขึ้น แต่ต่อมารวมทั้งอังกฤษและชาติอื่น ๆ กลับประกาศว่าไม่พร้อมรับผู้อพยพชาวยิวเข้าประเทศโดยไม่มีเงื่อนไข⁹¹ ในขณะที่ความต้องการของชาวยิวเพื่อออกจากนาซีเยอรมนีพุ่งขึ้นถึงขีดสุด ปี 1939 รัฐบาลอังกฤษกลับจำกัดจำนวนชาวยิวที่ต้องการอพยพเข้าสู่ปาเลสไตน์ได้สูงสุดเพียงแค่ 15,000 คนต่อปี ซึ่งทำลายคำมั่นสัญญาที่เคยให้ไว้ใน “คำประกาศบัลโฟร์” (Balfour Declaration) เมื่อปี 1917 ที่จะสนับสนุนการตั้งรัฐของชาวยิวในปาเลสไตน์⁹² กระทรวงการนิเทศยังได้รับคำสั่งให้ลดการนำเสนอทุกขเวทนาของชาวยิว เพราะเกรงว่าจะกระทบต่อนโยบายรัฐบาลที่พึ่งออกกฎลดจำนวนผู้ลี้ภัยเข้าปาเลสไตน์ รัฐบาลอังกฤษยังต้องการหลีกเลี่ยงการโจมตีของประชาชนที่ครหารัฐบาลว่าเข้าร่วมสงครามในนามของชาวยิว ซึ่งในขณะนั้นประชาชนโจมตีชาวยิวในอังกฤษว่าเป็นพวกกระหายสงครามเพียงเพื่อต้องการรักษาผลประโยชน์กลุ่มตน การโจมตีดังกล่าวมีพื้นฐานมาจากความรู้สึกต่อต้านชาวยิว⁹³

ส่วนปัจจัยที่ทำให้อเมริกาล้มเหลวในการช่วยเหลือชาวยิว ได้แก่ 1) เหตุการณ์เศรษฐกิจตกต่ำครั้งใหญ่ที่ทำให้ตลอดทศวรรษ 1930 เป็นช่วงเวลาที่คนอเมริกันรู้สึกไม่มั่นคง คนอเมริกันจำนวนมากกลัวผู้ลี้ภัยชาวยิวจะมาแย่งงาน 2) แนวคิดชาติภูมินิยม (nativism)⁹⁴ ซึ่งชาวอเมริกันจำนวนมากไม่ชอบชาวต่างชาติ และต้องการยุติการหลั่งไหลเข้ามาของผู้อพยพที่ยังคงเกิดขึ้นอยู่ (แม้เข้ามาเป็นจำนวนน้อย) อีกทั้ง ชาวอเมริกันจำนวนมากยังเกรงกลัวผลกระทบทางวัฒนธรรมที่ชาวต่างชาติมีต่อประเทศ มีการพูดกันว่า “อเมริกาสำหรับชาวอเมริกัน” และ 3) กระแสการต่อต้านชาวยิวที่เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญในทศวรรษ 1930 และพุ่งขึ้นสู่จุดสูงสุดในช่วงปลายทศวรรษ 1930 และต้นทศวรรษ 1940 การเลือกปฏิบัติต่อชาวยิว และการมองชาวยิวเป็นเชื้อชาติที่ไม่พึงประสงค์ยังคงดำเนินต่อไป นอกจากนี้ พวกที่ต่อต้านชาวยิวยังกล่าวหาว่ามีการสมรู้ร่วมคิดของชาวยิวทั่วโลกที่ใช้อำนาจทางเศรษฐกิจและการเมืองระดับนานาชาติที่กุมไว้คอยชักใยอยู่เบื้องหลังระบบทุนนิยม พร้อมทั้งยังควบคุมสหภาพโซเวียตและการเคลื่อนไหวของพวกคอมมิวนิสต์ในระดับนานาชาติ กระแสการต่อต้านชาวยิวที่อยู่ในจุดสูงสุดเกิดจากเหตุการณ์เศรษฐกิจตกต่ำครั้งใหญ่เป็นปัจจัยหลัก การตักงาน

⁹¹ Gao, *Shanghai Sanctuary*, introduction.

⁹² David S. Wyman, “The United States,” in *The World Reacts to the Holocaust*, ed. David S. Wyman (Baltimore and London: Johns Hopkins University Press, 1996), 693-748.

⁹³ David Cesarani, “Great Britain,” in *The World Reacts to the Holocaust*, ed. David S. Wyman (Baltimore and London: Johns Hopkins University Press, 1996), 599-641.

⁹⁴ แนวคิดชาติภูมินิยมคือ แนวคิดที่ยึดหลักว่าสิทธิในการครอบครองดินแดน ประเทศหรือภูมิภาคโดยชอบธรรมเป็นของคนพื้นเมืองเพียงกลุ่มชนเดียวเท่านั้น ดังนั้น เพื่อคงไว้ซึ่งผลประโยชน์และวัฒนธรรมพื้นเมือง จึงต้องขับชาวต่างชาติออกไป ดู ภครินทร์ เรื่องศิริสุวรรณ, “ภาษาเหยียดเม็กซิกันของประธานาธิบดีโดนัลด์ ทรัมป์ ในฐานะวาทศิลป์แบบเจ้าจักรวรรดิ” (สารนิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2562), 3.

ต่อเนื่องกันหลายปีนำไปสู่การหาข้ออธิบายว่าใครควรได้รับการกล่าวโทษจากเหตุการณ์นี้⁹⁵ ซึ่งแน่นอนว่าชาวยิวตกเป็นจำเลย

ถึงแม้ว่าชาวยิวสามารถเดินทางเข้าเซี่ยงไฮ้โดยไม่ต้องใช้วีซ่า แต่ช่วงปี 1938-1940 กลับพบว่าสถานทูตจีนในยุโรปกลับออกวีซ่าให้กับผู้ลี้ภัยชาวยิวที่ต้องการอยู่ที่เซี่ยงไฮ้เป็นจำนวนมาก สถานทูตจีนประจำกรุงเวียนนาบันทึกว่าหลังอันซลุส ชาวยิวออสเตรียเข้ามาเพื่อขอวีซ่าทุกเดือน ซึ่งบางครั้งตัวเลขการยื่นขอวีซ่าพุ่งขึ้นสูงถึง 400-500 รายต่อเดือน โดยจีนอนุญาตให้เข้าเซี่ยงไฮ้ทุกราย ตามคำสั่งรัฐบาลเจียง ไคเชกซึ่งมีนโยบายให้ชาวยิวยุโรปเข้าจีนได้อย่างเสรี ซามูเอล ดิตเนอร์ก็ได้รับวีซ่าจากสถานทูตจีนหลังจากเดินทางไปติดต่อกับเชียวกัน และเดินทางไปขึ้นเรือที่อิตาลีวันที่ 17 พฤศจิกายน 1938 เพื่อลี้ภัยที่เซี่ยงไฮ้ วีซ่ามีความสำคัญสำหรับชาวยิวเนื่องจากพวกเขาต้องใช้เป็นหลักฐานแนบกับแผนการเดินทางเพื่อขออนุญาตจากเจ้าหน้าที่นาซีในการเดินทางออกจากเยอรมนีและออสเตรีย ถึงแม้ว่าญี่ปุ่นจะยึดครองเซี่ยงไฮ้ตั้งแต่ปี 1937 และในปี 1939 เริ่มจำกัดการเข้ามาของชาวยิวโดยอนุญาตให้เฉพาะผู้ลี้ภัยชาวยิวที่พกทุนมาอย่างเพียงพอ มีญาติอาศัยที่นั่นหรือมีสัญญาจ้างงาน แต่ภายใต้สถานการณ์ดังกล่าวสถานทูตจีนในยุโรปกลับยังคงออกวีซ่าให้กับชาวยิวต่อไป ซึ่งชี้ให้เห็นว่ารัฐบาลจีนไม่เคยถือว่าเซี่ยงไฮ้เป็นดินแดนที่สูญเสียให้กับญี่ปุ่นไป อีกทั้งจีนยังใช้นโยบายการออกวีซ่าให้ชาวยิวเป็นเครื่องมือในการอ้างสิทธิ์เหนือเซี่ยงไฮ้⁹⁶

ปี 1939 จีนคิดแผนการในการจัดหาสถานที่ให้ผู้ลี้ภัยชาวยิวตั้งถิ่นฐานในจีนเพื่อดึงดูดแหล่งเงินทุนจากชาวยิวทั่วโลกโดยเฉพาะชาวยิวจากอเมริกา จีนคาดหวังว่าจะใช้เงินจากชาวยิวเพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการทำสงครามกับญี่ปุ่น ซึ่งแผนการนี้ไม่ได้รับการตอบรับจากทางอเมริกา อย่างไรก็ตาม ญี่ปุ่นก็ต้องการเงินสนับสนุนจากชาวยิวดังกล่าวเพื่อทำสงครามในเวลาเดียวกัน⁹⁷ ดังนั้น ในระยะแรกนโยบายญี่ปุ่นต่อชาวยิวจึงตรงกันข้ามอย่างสิ้นเชิงกับนาซีเยอรมนี จะเห็นได้จากสุนทรพจน์ของฮาจิโร อาริตะ (Hachiro Arita) รัฐมนตรีต่างประเทศของญี่ปุ่นที่กล่าวในปี 1939 ว่า “เยอรมนีสร้างความขัดแย้งกับชาติอื่น ๆ ด้วยการปฏิบัติต่อชาวยิว ญี่ปุ่นประสงค์จะหลีกเลี่ยงสิ่งนี้”⁹⁸ ในขณะที่นาซีเยอรมนีมีนโยบายในการกำจัดชาวยิว ญี่ปุ่นกลับให้การคุ้มครองชาวยิว⁹⁹ แม้ว่าจะลงนามในสนธิสัญญาต่อต้านองค์การคอมมิวนิสต์สากล (Anti-Comintern Pact) ร่วมกับเยอรมนีตั้งแต่ปี 1936 และกลายเป็นพันธมิตรกันแล้วก็ตาม ผู้ที่มีบทบาทหลักในการวางนโยบายญี่ปุ่นต่อชาวยิวที่แมนจูเรียและเซี่ยงไฮ้ในระยะแรก (ช่วงปลายทศวรรษ 1930) คือ พันเอกยาซุเอะ โนริฮิโระ (Yasue Norihiro) กับนาวาเอกอิซึกะ โคเรชิเกะ (Inuzuka Koreshige) (ทั้งสองท่านได้รับการขนานนามว่า “Jewish experts” หรือ

⁹⁵ Wyman, “The United States,” 693-748.

⁹⁶ Gao, *Shanghai Sanctuary*, chap. 2, introduction.

⁹⁷ Ibid., chap. 2.

⁹⁸ Kearney, “Jews under Japanese Domination, 1939-1945,” 54.

⁹⁹ Ibid.

“ผู้เชี่ยวชาญด้านยิว”)¹⁰⁰ ซึ่งนโยบายของพวกเขาช่วยรักษาวิตถีผู้ลี้ภัยชาวยิวจำนวนมากในทางอ้อม¹⁰¹

สาเหตุที่ญี่ปุ่นมีนโยบายเช่นนี้เนื่องจาก 1) ต้องการหาผลประโยชน์จากชาวยิว กับ 2) ไม่ต้องการสร้างศัตรูกับอเมริกา ประการแรก ญี่ปุ่นต้องการหาประโยชน์จากอำนาจทางการเงินของชาวยิวเพื่อใช้สนับสนุนในการทำสงครามที่กำลังดำเนินอยู่ในเอเชียตะวันออกตามที่ได้กล่าวไว้แล้วด้านบน เนื่องจาก “ผู้เชี่ยวชาญด้านยิว” ทั้งสองเชื่อว่าชาวยิวโดยเฉพาะที่อาศัยในอเมริกาคุมอำนาจทางการเงินในโลกตะวันตก อีกทั้ง ญี่ปุ่นยังเคยพึ่งแหล่งเงินกู้จากเจacob Schiff (Jacob Schiff) นักการเงินชาวยิวเยอรมันที่เป็นเจ้าของธุรกิจธนาคารในนิวยอร์กเพื่อใช้ในสงครามรัสเซีย-ญี่ปุ่น (1904-1905) โดยญี่ปุ่นได้รับเงินกู้ถึงหกครั้ง จนญี่ปุ่นมองว่าการช่วยเหลือด้านการเงินครั้งนั้นทำให้ญี่ปุ่นมีชัยชนะเหนือรัสเซีย ซึ่งเหตุการณ์นี้จะมีอิทธิพลต่อความเชื่อของยาซุเอะกับอินุซึกะในเรื่องอำนาจทางการเงินของชาวยิว นอกจากนี้ ญี่ปุ่นยังเชื่อว่าชาวยิวควบคุมทุนทรัพย์ของอเมริกากว่า 80 เปอร์เซ็นต์ “ผู้เชี่ยวชาญด้านยิว” เชื่อว่าการปฏิบัติต่อชาวยิวที่ดีจะสามารถดึงเงินทุนจากเศรษฐกิจชาวยิวในอเมริกาและเชียงไฮ้เพื่อพัฒนาแมนจูว่ อย่างไรก็ตาม การจะหาประโยชน์จากชาวยิวที่ขึ้นชื่อเรื่องความฉลาดเป็นสิ่งที่อันตรายเช่นกัน ดังนั้น แผนการดึงเงินทุนและกำลังคนจากชาวยิวจึงมีชื่อเรียกอย่างไม่เป็นทางการว่า “แผนฟูกุ” โดยชาวยิวได้รับการเปรียบเปรยเป็น “ฟูกุ” หรือปลาปักเป้า ซึ่งเป็นปลาที่มีพิษร้าย แต่หากปรุงอย่างถูกวิธีก็จะได้ชิมรสชาติเนื้อที่อร่อย หมายถึงหากญี่ปุ่นจัดการกับชาวยิวได้ดีก็จะได้รับผลประโยชน์มหาศาล แต่หากเพเลียงพล้ำก็จะถูกชาวยิวหลอกใช้ ประการที่สอง ญี่ปุ่นต้องการหลีกเลี่ยงความขัดแย้งกับอเมริกา โดยเชื่อว่าชาวยิวในเชียงไฮ้ ซึ่งได้รับการช่วยเหลือจากชาวยิวในอเมริกาจะช่วยกอบกู้ภาพลักษณ์ของญี่ปุ่นหากปฏิบัติต่อชาวยิวดี เนื่องจากชาวยิวมีอิทธิพลต่ออุตสาหกรรมสื่อในอเมริกา และญี่ปุ่นเชื่อว่าจะช่วยยุติการคว่ำบาตรสินค้าญี่ปุ่นในอเมริกาได้¹⁰²

ต้นเดือนธันวาคม 1938 ผู้ลี้ภัยชาวยิวจากยุโรปเข้าเชียงไฮ้กว่าห้าร้อยราย และเข้ามาเพิ่มอีกราว 3,600 ราย ในปลายเดือนมกราคม 1939 ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนที่ลี้หนีอประดาตัว อีกทั้งยังมีการเข้ามาของผู้ลี้ภัยชาวจีนราวหนึ่งล้านห้าแสนคนในเวลาเดียวกัน ทำให้ความเป็นอยู่ของผู้คนในเขตเช่าฝรั่งเศสและเขตการระบับข้อพิพาทระหว่างประเทศแย่งกันกว่าเดิม นอกจากนี้ ผู้ลี้ภัยชาวยิวยุโรปเกือบทั้งหมดต้องพึ่งพาความช่วยเหลือจากองค์กรต่าง ๆ ที่ตั้งขึ้นเพื่อให้ความช่วยเหลือ ซึ่งต้องใช้เงินอุดหนุนต่อเดือนจำนวนมหาศาล¹⁰³ องค์กรพวกนี้ส่วนใหญ่ตั้งขึ้นโดยชุมชนชาวยิวดั้งเดิมของเชียงไฮ้ เช่น องค์กร CAEJR ที่จัดตั้งโดยตระกูลคาคูรี และต่อมาเริ่มระดมเงินบริจาคจากคนในชุมชน ยิ่งไปกว่านี้ ตระกูลแซซซุนยังสร้างค่ายผู้ลี้ภัยชั่วคราว

¹⁰⁰ นามนี้ได้มาจากการที่ทั้งคู่ว่านเคยศึกษาเกี่ยวกับชาวยิวในยุโรป อีกทั้งยังทำวิจัยอย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับประเด็นที่เกี่ยวข้องกับชาวยิวในแมนจูเรีย โตเกียว และเชียงไฮ้

¹⁰¹ Gao, *Shanghai Sanctuary*, chap. 1, chap. 3.

¹⁰² Ibid., chap. 1, chap. 3; Kearney, “Jews under Japanese Domination, 1939-1945,” 55-57, 61.

¹⁰³ Gao, *Shanghai Sanctuary*, chap. 3.

เมื่อไม่สามารถรองรับจำนวนผู้ลี้ภัยที่เข้ามาจนล้นในปี 1938 ตระกูลนี้จึงใช้ตึกของโรงเรียนชาวยิวที่อยู่ติดกันเป็นที่พักสำหรับผู้ลี้ภัย เมื่อได้เงินสนับสนุนเพิ่มขึ้นจากชุมชนและนานาชาติ (โดยเฉพาะชุมชนยิวในอเมริกา) จึงมีการสร้างค่ายเพิ่มขึ้นอีกเจ็ดแห่ง¹⁰⁴ และยังมีการให้ความช่วยเหลือผู้ลี้ภัยในการจัดหาที่พัก ตำแหน่งงาน โรงเรียนสำหรับบรรดาลูกของผู้ลี้ภัย สุสาน และอื่น ๆ เมื่อผู้ลี้ภัยเข้ามาเป็นจำนวนมากจนล้น ทำให้ความช่วยเหลือต่าง ๆ ไม่เพียงพออีกต่อไป¹⁰⁵

การเข้ามาของผู้ลี้ภัยชาวยิวยุโรปเริ่มกลายเป็นปัญหาสำหรับชุมชนยิวท้องถิ่น นอกจากทรัพยากรในการรองรับผู้ลี้ภัยที่มีอย่างจำกัด ชาวยิวท้องถิ่นโดยเฉพาะชาวยิวอัสเซนซ์ที่ส่วนใหญ่ทำอาชีพที่ไม่ได้ใช้ทักษะและค่าจ้างต่ำเพราะพวกเขาผู้ลี้ภัยจะมาแย่งงาน เนื่องจากพวกเขาผู้ลี้ภัยบางครั้งก็ทำงานโดยไม่รับค่าตอบแทนเพื่อหวังว่าสักวันหนึ่งจะได้รับการว่าจ้างแทนลูกจ้างชาวยิวท้องถิ่น นอกจากนี้ การเข้ามาของผู้ลี้ภัยเป็นจำนวนมากยังทำให้ค่าเช่าบ้านเพิ่มสูงขึ้นอย่างมาก¹⁰⁶ จนกระทั่งพฤษภาคม 1939 วิกเตอร์ แซสซูน (Victor Sassoon) ซึ่งเป็นคนที่ได้รับการยอมรับให้เป็นผู้นำชุมชนชาวยิวอย่างไม่เป็นทางการเข้าพบ “ผู้เชี่ยวชาญด้านยิว” กับอิชิคุโร ชิโร (Ishiguro Shiro) กงสุลญี่ปุ่นในเชียงใหม่เพื่อขอให้ทางญี่ปุ่นยับยั้งการหลั่งไหลเข้ามาของผู้ลี้ภัยชาวยิวจากยุโรป ซึ่งแน่นอนว่าคำร้องขอดังกล่าวไม่ตรงกับความต้องการของทางการญี่ปุ่นที่เกรงว่าการกระทำดังกล่าวจะทำให้ภาพลักษณ์ของญี่ปุ่นแปดเปื้อน¹⁰⁷ อย่างไรก็ตาม ญี่ปุ่นไม่ต้องการขัดขวางเศรษฐกิจชาวยิวท้องถิ่น ในที่สุดจึงออกกฎหมายห้ามผู้ลี้ภัยชาวยิวจากยุโรปอพยพเข้าเชียงใหม่ต่อไปโดยเริ่มตั้งแต่สิงหาคม 1939¹⁰⁸ แต่ก็มีผู้ลี้ภัยแอบเข้าเชียงใหม่ผ่านหลายช่องทาง อย่างไรก็ตามก็ดี ตัวเลขผู้ลี้ภัยเข้าเชียงใหม่ลดลงเป็นจำนวนมากอย่างรวดเร็ว¹⁰⁹ ภายหลังได้รับคำแนะนำจากกงสุลเยอรมันในเชียงใหม่ญี่ปุ่นจึงออกประกาศเพิ่มเติมในตุลาคม 1939 ว่า กฎห้ามเข้าเชียงใหม่ที่ประกาศใช้เมื่อสิงหาคมจะไม่บังคับใช้กับ 1) คนที่มีเงินติดตัวคนละจำนวน 400 ดอลลาร์สหรัฐสำหรับผู้ใหญ่ และคนละ 100 ดอลลาร์สหรัฐสำหรับเด็กที่มีอายุต่ำกว่า 13 ปี และ 2) คนที่มีความสัมพันธ์ทางครอบครัวใกล้ชิดกับผู้ลี้ภัยในเชียงใหม่ที่ผ่านการรับรองทางการเงิน หรือมีสัญญาจ้างงานที่เชียงใหม่ หรือจะจดทะเบียนสมรสกับผู้พักอาศัยในเชียงใหม่¹¹⁰ กฎที่บังคับใช้ใหม่ไม่ได้รับการคัดค้านจากชุมชนยิวดั้งเดิม¹¹¹

¹⁰⁴ Zhang and Wang, *Preserving the Shanghai Ghetto*, 27-28.

¹⁰⁵ Eber, “Chinese Jews and Jews in China,” 79; Medzini, *Under the Shadow of the Rising*, 74.

¹⁰⁶ Kearney, “Jews under Japanese Domination, 1939-1945,” 63; Wang, “Tracking the Exact Number of Jewish Refugees in Shanghai,” 136.

¹⁰⁷ Ibid.

¹⁰⁸ Gao, *Shanghai Sanctuary*, chap. 3.

¹⁰⁹ Wang, “Tracking the Exact Number of Jewish Refugees in Shanghai,” 140.

¹¹⁰ Gao, *Shanghai Sanctuary*, chap. 3.

¹¹¹ Kearney, “Jews under Japanese Domination, 1939-1945,” 64.

ชาวยิวในเซี่ยงไฮ้ยังคงอยู่ภายใต้นโยบายเดิมที่กำหนดโดย “ผู้เชี่ยวชาญด้านยิว” จนกระทั่งญี่ปุ่นลงนามในกติกาสัญญาไตรภาคี (Tripartite Pact) ร่วมกับเยอรมนีและอิตาลีในเดือนกันยายน 1940 เพื่อเป็นพันธมิตรทางทหาร และริเริ่มฝ่ายมหาอำนาจอักษะ ญี่ปุ่นมองว่ายังไร้ทีหลังเสี่ยงการทำความสงครามกับอเมริกาไม่ได้ นโยบายที่จะใช้ประโยชน์จากชาวยิวเพื่อฟื้นฟูความสัมพันธ์กับอเมริกาจึงไม่มีความหมายอีกต่อไป หลังจากเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ในยุโรปเมื่อกันยายน 1939 และเยอรมนีได้รับชัยชนะเหนือดินแดนยุโรปตะวันตกในฤดูใบไม้ผลิของปี 1940 ทำให้ญี่ปุ่นต้องการร่วมมือกับเยอรมนี อีกทั้งสัญญาดังกล่าวยังทำให้ญี่ปุ่นสามารถเข้าถึงภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งเป็นแหล่งทรัพยากรทางธรรมชาติสำหรับกองทัพญี่ปุ่น หลังการลงนามในสนธิสัญญาดังกล่าว ยาซุเอะกับอินซึกะจึงถูกปลดออกจากตำแหน่งสำคัญ และไม่มีบทบาทในการวางนโยบายของญี่ปุ่นต่อชาวยิวที่กลายเป็นคนไร้ค่าในสายตาญี่ปุ่นอีกต่อไป¹¹²

ยิ่งไปกว่านี้ การตกลงเป็นพันธมิตรทางทหารยังส่งผลต่อผู้ลี้ภัยชาวยิวยุโรปที่อาศัยอยู่ในญี่ปุ่น หลังจากญี่ปุ่นเข้าครอบครองตอนใต้ของอินโดจีนของฝรั่งเศสในกรกฎาคม 1941 สหรัฐฯ จึงคว่ำบาตรญี่ปุ่นเพิ่มขึ้น การส่งเงินเพื่อช่วยเหลือผู้ลี้ภัยชาวยิวในนครโคเบะของญี่ปุ่นถูกตัดขาด ญี่ปุ่นจึงส่งผู้ลี้ภัยไปเซี่ยงไฮ้ในช่วงสิงหาคมและกันยายนรวมกันกว่าหนึ่งพันคน กลุ่มนี้เป็นชาวยิวโปแลนด์ที่ได้รับวีซ่าผ่านทางจากสถานกงสุลญี่ปุ่นในลิทัวเนียให้อาศัยชั่วคราวในญี่ปุ่น โดยเป็นชาวยิวที่ลี้ภัยเข้าลิทัวเนียหลังเยอรมนีรุกรานโปแลนด์เพื่อเข้ายึดครองตั้งแต่ช่วงปลายปี 1939¹¹³ พวกนี้เป็นชาวยิวที่ลี้ภัยจากยุโรปกลุ่มสุดท้ายที่เดินทางเข้าเซี่ยงไฮ้ ก่อนญี่ปุ่นโจมตีเพิร์ลฮาร์เบอร์วันที่ 7 ธันวาคม 1941 เพราะหลังสงครามมหาเอเชียบูรพา (Pacific War, 1941-1945) เป็นไปไม่ได้ที่ชาวยิวจะสามารถเดินทางเข้าเซี่ยงไฮ้ เนื่องจากช่องทางการเดินทางถูกตัดขาดอย่างสมบูรณ์หลังการประกาศสงคราม¹¹⁴

กล่าวโดยรวบรัดคือ ชาวยิวยุโรปลี้ภัยเข้าเซี่ยงไฮ้ในช่วงปี 1933-1941 เนื่องจากการออกกฎหมายห้ามคนยิวรับราชการ เหตุการณ์อันซูลุส คริสตัลล์นัคท์ และการยึดครองโปแลนด์ นอกจากนี้ เซี่ยงไฮ้ยังเป็นสถานที่สุดท้ายที่อำเภารับผู้ลี้ภัยชาวยิวซึ่งสามารถเดินทางเข้าเมืองโดยไม่ต้องใช้วีซ่า ในขณะที่ประเทศอื่นไม่ต้องการให้ชาวยิวลี้ภัยเข้าประเทศ อีกทั้งชาวยิวยังสามารถใช้ชีวิตได้อย่างปลอดภัยภายใต้นโยบายญี่ปุ่นที่ออกโดยยาซุเอะกับอินซึกะที่ต้องการหาประโยชน์จากชาวยิว หลังญี่ปุ่นเข้ากับเยอรมนี ชาวยิวก็ไม่มีประโยชน์อีกต่อไป

¹¹² Gao, *Shanghai Sanctuary*, chap. 3, chap. 4.

¹¹³ Ibid., chap. 4.

¹¹⁴ Wang, “Tracking the Exact Number of Jewish Refugees in Shanghai,” 142; Medzini, *Under the Shadow of the Rising*, 73.

4. สงครามมหาเอเชียบูรพา ค.ศ. 1941-1945 กับนโยบายของญี่ปุ่นต่อชาวยิวในเซี่ยงไฮ้

การอุบัติของสงครามมหาเอเชียบูรพาทำให้เซี่ยงไฮ้ตัดขาดจากโลกภายนอกจนชาวยิวไม่สามารถเข้ามาลี้ภัยที่นี่ได้อีก ต้นปี 1942 มีชาวยิวทั้งหมดประมาณ 27,000 คน ซึ่งนับเป็นหนึ่งในสามของจำนวนชาวต่างชาติทั้งหมดที่นั่น หลังการโจมตีเพิร์ลฮาร์เบอร์ กองกำลังทหารญี่ปุ่นยาดตราเข้าสู่เขตเช่าฝรั่งเศสและเขตการระงับข้อพิพาทระหว่างประเทศเพื่อเข้าครอบครองชาวยิวเซฟาร์ดีจำนวนมากที่ถือหนังสือเดินทางของสหราชอาณาจักรกลายเป็นพลเมืองของฝ่ายศัตรูซึ่งญี่ปุ่นกักขังไว้ในค่าย และภายหลังได้รับการปล่อยตัวหลังสิ้นสุดสงคราม ญี่ปุ่นยังเข้ายึดสำนักงานของวิกเตอร์ แชสซูนเพื่อใช้เป็นกองบัญชาการ¹¹⁵ ทั้งนี้เพราะญี่ปุ่นมองว่าไม่มีประโยชน์ในการใช้ชาวยิวเพื่อดึงดูดเงินทุนและพัฒนาความสัมพันธ์กับอเมริกา อังกฤษ ซึ่งกลายเป็นชาติศัตรูอีกต่อไป ผู้ลี้ภัยชาวยิวยุโรปกลายเป็นภาระสำหรับญี่ปุ่น ในเดือนมีนาคม 1942 ญี่ปุ่นจึงปรับนโยบายต่อชาวยิว โดยห้ามชาวยิวเดินทางเข้าญี่ปุ่นและดินแดนในครอบครองรวมถึงเซี่ยงไฮ้ให้หยุดและกักขังผู้ที่ที่เป็นปรปักษ์ต่อญี่ปุ่นพร้อมทั้งสังเกตการณ์ย่านที่อยู่อาศัยและธุรกิจของชาวยิวอย่างเคร่งครัดและญี่ปุ่นไม่สนับสนุนขบวนการไซออนิสต์ อย่างไรก็ตามให้ปฏิบัติต่อชาวยิวที่ญี่ปุ่นอาจใช้งานได้และไม่ต่อต้านญี่ปุ่นอย่างเป็นมิตร¹¹⁶

สถานการณ์ย่ำแย่ลงมากขึ้นเมื่อนาซีเยอรมนีส่งพันเอกโจเซฟ ไมซิงเกอร์ (Josef Meisinger) จากกองการchutzstaffel (Schutzstaffel) หรือเอสเอส (SS) ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการสังหารหมู่ชาวยิวในยุโรปประมาณห้าถึงหกล้านคนมาที่เซี่ยงไฮ้ในมิถุนายน 1942 เพื่อจัดการกับชาวยิวที่นี่ และได้เสนอแผน “การแก้ปัญหาครั้งสุดท้าย” (Final Solution) ต่อทางการญี่ปุ่นในเซี่ยงไฮ้¹¹⁷ ซึ่งนาซีต้องการใช้วิธีการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ชาวยิว (holocaust) เพื่อกำจัดชาวยิวให้หมดไป¹¹⁸ ที่ยุโรป เดิมทีนาซีต้องการใช้วิธีจับชาวยิวไปปล่อยเกาะมาดากัสการ์ เนื่องจากไม่คุ้มทุน จึงเลือกใช้วิธีการรมแก๊สด้วยการสร้างค่ายกักกันเพื่อจับชาวยิวมาทำจัตด้วยวิธีนี้ในค่าย¹¹⁹ ที่เซี่ยงไฮ้ แผนการของโจเซฟ ไมซิงเกอร์ประกอบไปด้วยสองขั้นตอน 1) จับกุมชาวยิวทั้งหมดตอนที่ชาวยิวกำลังเฉลิมฉลองเทศกาลปีใหม่ของยิวกับครอบครัว 2) ขั้นตอนการกำจัดชาวยิวซึ่งมีสามแผนการ แผนการแรกคือจับชาวยิวไปไว้ในเรือลำเก่า และนำไปปล่อยทิ้งในทะเลจีนตะวันออกเพื่อให้ตายจากไปด้วยความหิว แผนการสองคือบังคับชาวยิวทำงานหนักจนตายในเมืองเกลิออร์กวางแถวตอนบนของแม่น้ำหวงผู่ซึ่งเป็น

¹¹⁵ Ibid., 74-75, 78; Zhang and Wang, *Preserving the Shanghai Ghetto*, 38.

¹¹⁶ Gao, *Shanghai Sanctuary*, chap. 4.

¹¹⁷ Zhang and Wang, *Preserving the Shanghai Ghetto*, 18, 38; Medzini, *Under the Shadow of the Rising*, 77.

¹¹⁸ Bresheeth, Jansz, and Hood, *Introducing the Holocaust*, 5.

¹¹⁹ อันโดนีโอ โจนซา, “นาซีศึกษา”

แม่น้ำที่ไหลผ่านใจกลางเซี่ยงไฮ้ แผนการสุดท้ายคือสร้างค่ายกักกันที่เกาะฉงหมิง (崇明島) ของเซี่ยงไฮ้ และปล่อยให้ชนทุกชนชั้นกับการทดลองทางการแพทย์จนสิ้นใจ¹²⁰

หนึ่งในเจ้าหน้าที่ฝ่ายญี่ปุ่นที่เข้าร่วมประชุมกับฝ่ายนาซีเยอรมนีในเซี่ยงไฮ้คือ มิตซูกิ ชิบาตะ (Mitsugi Shibata) รองกงสุลญี่ปุ่น ซึ่งต่อมาได้นำข้อมูลเกี่ยวกับแผนนาซีนี้ไปบอกกับพวกผู้นำชุมชนชาวยิวในเซี่ยงไฮ้ พวกผู้นำยิวกลุ่มต่าง ๆ ได้แก่ กลุ่มเซฟาร์ดี อัชเคนาซี และเยอรมันตกลงกันว่า จะเก็บเรื่องแผนในการกำจัดชาวยิวเป็นความลับเพื่อไม่ให้เกิดความแตกตื่นในชุมชน และส่งคนไปแจ้งแผนการนี้ให้กับพันธมิตรยิวอะซีเอที่ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติหน้าที่อื่น แต่ยังคงเหลืออิทธิพลในกองทัพอยู่บ้างโดยหวังว่าจะสามารถให้ความช่วยเหลือแก่พวกตนได้ อย่างไรก็ตาม ในไม่ช้าแผนการของนาซีก็รั่วไหล และตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์จีนท้องถิ่น ชาวยิวได้แพร่สะพัดไปทั่วเมืองซึ่งสร้างความหวาดกลัวต่อชาวยิวในเซี่ยงไฮ้เป็นจำนวนมาก ทำให้กองบัญชาการกองทัพเรือญี่ปุ่นไม่พอใจอย่างรุนแรง เพราะทางญี่ปุ่นยังไม่ได้เห็นชอบกับวิธีการของนาซีเยอรมนี ดังนั้น จึงจับมิตซูกิ ชิบาตะพร้อมทั้งผู้นำชุมชนยิวอีกแปดคนไปขังไว้ในคุก ซึ่งผู้นำชาวยิวได้รับการปล่อยตัวในเวลาไม่กี่วัน ส่วนรองกงสุลญี่ปุ่นอยู่ในคุกเป็นเวลาหลายเดือน จากนั้นจึงถูกส่งตัวกลับญี่ปุ่นและไล่ออกในเวลาต่อมา ในคุกเขายังถูกทรมานหลังจากนั้นชิเงโนริ โทโก (Shigenori Togo) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศในสมัยนั้นจึงออกบันทึก “มาตรการฉุกเฉินสำหรับชาวยิว” ซึ่งมีคำสำคัญว่า “จะไม่มีการกระทำใด ๆ ต่อชาวยิวที่อาจทำให้เกิดการต่อต้านการโฆษณาชวนเชื่อจากฝั่งศัตรู”¹²¹

ญี่ปุ่นไม่ได้หลบลี้หนีตามนาซีเยอรมนี จึงไม่ได้นำแผนที่เสนอโดยโจเซฟ ไมซิงเกอร์มาใช้¹²² เป็นไปได้ว่าพวกผู้นำกองทัพญี่ปุ่นอาจไม่ต้องการก่ออาชญากรรมสงครามเพิ่มเติมซึ่งได้ทำต่อพลเมืองจีนไปแล้ว และน่าจะพะวงกับอนาคตตนเองจากต้นปี 1943 พวกเขารับรู้ดีว่าญี่ปุ่นกำลังจะพ่ายแพ้ อีกทั้งชาวยิวยังคงมีอิทธิพลต่อสื่อโลกตะวันตก จึงไม่ต้องการเพิ่มข้อหาให้ตนเองหากสงครามสิ้นสุดลง อีกประการหนึ่ง อาจเป็นเพราะการขาดความร่วมมือระหว่างญี่ปุ่นกับเยอรมนี ญี่ปุ่นอาจไม่เคยได้รับรายละเอียดอย่างแน่ชัดเกี่ยวกับการแก้ปัญหาครั้งสุดท้ายในยุโรปจากเยอรมนี อีกทั้งญี่ปุ่นยังปฏิเสธที่จะบุกสหภาพโซเวียตตามคำขอของเยอรมนีในตุลาคม 1941 และยังคงวางตัวเป็นกลางต่อสหภาพโซเวียตอย่างเคร่งครัด นอกจากนี้ ชาวยิวและจีนส่วนมากไม่มีความรู้สึกต่อต้านชาวยิว แม้แต่สาขาของพรรคนาซีในจีนก็ไม่ได้กระทำการใด ๆ ที่แสดงให้เห็นถึงการต่อต้านชาวยิวอย่างเปิดเผย¹²³ ญี่ปุ่นจึงไม่จำเป็นต้องกำจัดชาวยิวตามคำแนะนำของนาซีเยอรมนี

¹²⁰ Marvin Tokayer and Mary Swartz, *The Fugu Plan: The Untold Story of the Japanese and the Jews during World War II* (New York: Paddington Press, 1979), 223.

¹²¹ Kearney, “Jews under Japanese Domination, 1939-1945,” 66-67; Medzini, *Under the Shadow of the Rising*, 78; Gao, *Shanghai Sanctuary*, chap. 4.

¹²² Zhang and Wang, *Preserving the Shanghai Ghetto*, 18.

¹²³ Medzini, *Under the Shadow of the Rising*, 81, 83.

ตลอดช่วงปลายปี 1942 จนถึงต้นปี 1943 ไมซิงเกอร์ยังคงกีดกันทางการญี่ปุ่นให้ปฏิบัติต่อชาวยิวตามแผนที่แนะนำไว้ ท้ายที่สุดทางญี่ปุ่นเลือกวิธีที่อาจคิดว่าชั่วร้ายน้อยกว่า นั่นก็คือการนำชาวยิวมาอยู่รวมกันให้เกิดได้ (ghetto)¹²⁴ ซึ่งเป็นแนวคิดที่อัลเฟรด โรเซนแบร์ค (Alfred Rosenberg) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงดินแดนตะวันออกในยึดครองได้เสนอทูลญี่ปุ่น ประจำกรุงเบอร์ลินเป็นครั้งแรกเมื่อพฤษภาคม 1942 ว่าญี่ปุ่นควรแยกชาวยิวให้ไปอยู่ในเกิดได้ โดยเร็วที่สุดเพื่อป้องกันการขยายอิทธิพลไปยังที่อื่น ๆ ของพวกยิวที่อยู่ในเชี่ยงไฮ้เป็นจำนวน มหาศาล เมื่อมาถึงพฤศจิกายน 1942 ทางกรญี่ปุ่นในเชี่ยงไฮ้ก็เริ่มร่างมาตรการในการนำ ชาวยิวไปไว้ในเกิดได้ ในที่สุดวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 1943 ทางกองทัพญี่ปุ่นก็ประกาศนโยบาย เพื่อบังคับชาวยิวไปอยู่รวมกันให้เกิดได้ที่ได้กำหนดขอบเขตไว้ในย่านหงโซว¹²⁵ ซึ่งง่ายต่อ ญี่ปุ่นในการควบคุมด้วยเป็นย่านที่ตกลอยภายใต้การดูแลของญี่ปุ่นมานาน และมีชื่อเรียก อีกอย่างว่า “เขตเช่าญี่ปุ่น” ทางกรญี่ปุ่นใช้ชื่อ “เขตควบคุมผู้ลี้ภัยไร้สัญชาติ” ในประกาศเป็น ทางกรเพื่อเรียกหงโซวเกิดได้ โดย “ผู้ลี้ภัยไร้สัญชาติ” หมายถึงคนที่เดินทางมาเชี่ยงไฮ้เพื่อลี้ภัย ตั้งแต่ปี 1937 จากเยอรมนี ออสเตรีย โปแลนด์ และที่อื่น ๆ ในยุโรป¹²⁶ อย่างไรก็ตาม ญี่ปุ่น ไม่ได้และต้องชาวยิวรัสเซียซึ่งถือหนังสือเดินทางของสหภาพโซเวียตและชาวยิวกลุ่มอื่น ๆ¹²⁷

การบังคับให้ชาวยิวแยกไปอยู่รวมกันให้เกิดได้ของทางกรญี่ปุ่นมีผลกระทบต่อ ความเป็นอยู่ของชาวยิวยุโรปเป็นจำนวนมาก ผู้ลี้ภัยชาวยิวที่เดิมไม่ได้ทำงานและอาศัยที่ ย่านหงโซวต้องขายบ้านและธุรกิจร้านค้าในราคาที่ต่ำเพื่อย้ายไปอยู่ในเกิดได้ในเวลาจำกัด ชาวยิวยุโรปคนหนึ่งกล่าวว่า ครอบครัวตนเคยมีชีวิตที่หรูหราในอะพาร์ตเมนต์ที่เขตการระับ ข้อพิพาทระหว่างประเทศ หลังจากได้รับคำสั่งให้ย้ายไปอยู่ที่เกิดได้ ครอบครัวตนยังต้องจ่าย “ค่ากุญแจ” เพื่อได้อยู่ในห้องเดี่ยวเล็ก ๆ สภาพแย่ในตึกเก่าของโรงเรียนจีนจนกระทั่งที่พักถูก เครื่องบินทิ้งระเบิดของอเมริกาทำลายก่อนสิ้นสงครามไม่กี่สัปดาห์ จนต้องย้ายไปอยู่ห้องที่ เล็กกว่านี้ ทั้งตึกมีเพียงห้องน้ำสาธารณะห้องเดียวและไม่มีน้ำประปา อย่างไรก็ตาม การได้อยู่ ในห้องเดี่ยวเล็ก ๆ ของตึกโรงเรียนยังนับว่าโชคดีกว่าผู้ลี้ภัยชาวยิวหลายท่าน มีผู้ลี้ภัยชาวยิว อาศัยอยู่รวมกันถึง 20,000 คน ผู้ลี้ภัยจำนวนมากที่ต้องอาศัยรวมกันในห้องขนาดใหญ่ที่มี สภาพความเป็นอยู่เหมือนโรงทหาร ทอม เลวินสัน (Tom Lewinsohn) เด็กชายชาวยิวเยอรมัน พุดถึงบ้านหลังใหม่ในเกิดได้ว่า “ฉันจำได้เพียงสถานที่ที่แออัด ทุกคนอยู่ในห้องเดียวกัน ไม่มีความเป็นส่วนตัวแม้แต่น้อย มีอะไรให้ทำอย่างจำกัดในย่านชาวยิว มีอาหารให้กินน้อยมาก ไม่มีเนยหรือนม เรามีเงินน้อยมาก ฉันไม่มีทางเลือกอื่นนอกจากต้องออกไปขอทาน” ความเป็นอยู่และสุขอนามัยที่เสื่อมโทรมในเกิดได้นี้เองที่ทำให้เกิดการแพร่ระบาดของโรคบิด และโรคติดต่ออื่น ๆ¹²⁸

¹²⁴ Ibid., 78.

¹²⁵ Gao, *Shanghai Sanctuary*, chap. 4.

¹²⁶ Zhang and Wang, *Preserving the Shanghai Ghetto*, 18-19, 40-41.

¹²⁷ Eber, “Overland and by Sea,” 23.

¹²⁸ Zhang and Wang, *Preserving the Shanghai Ghetto*, 33, 40-43; Gao, *Shanghai Sanctuary*, chap. 4.

เจ้าหน้าที่ญี่ปุ่นที่รับผิดชอบในการดูแลหอไช่เกิดได้คือ โกยะ คาโนะ (Goya Kano) ซึ่งเคยทำงานในหน่วยงานญี่ปุ่นที่ดูแลเกี่ยวกับผู้ลี้ภัยไร้สัญชาติมาก่อน ที่เกิดได้เขาทำหน้าที่หลักในการออกใบอนุญาตเข้าและออกเกิดได้ โดยมีลูกน้องคอยช่วยงานเป็นชาวยิวสี่คน โกยะ คาโนะค่อนข้างเป็นคนประหลาด ซึ่งชอบเรียกตนเองว่าเป็นราชาแห่งชาวยิว ผู้ลี้ภัยบางคนให้ข้อมูลว่าเขาเป็นคนโรคจิตและมีอารมณ์ฉุนเฉียว อย่างไรก็ตาม เกิดได้ที่เซี่ยงไฮ้มีความคล้ายคลึงกับเกิดได้และค่ายกักกันของนาซีในยุโรปน้อยมาก แม้จะอยู่ภายใต้การควบคุมของทางการญี่ปุ่นอย่างเข้มงวด แต่ก็ยังสามารถเดินทางออกนอกพื้นที่ได้หากขออนุญาต โยเซฟ เทโคอา (Yosef Tekoa) ซึ่งหลังสงครามจบไปเป็นนักการทูตอิสราเอลจำได้ว่าการเข้าออกเกิดได้ที่นี่ไม่มีความยุ่งยากใด ๆ เลย ชาวยิวที่เซี่ยงไฮ้ยังไม่ได้ถูกบังคับให้ทำงานหนักเยี่ยงชาวยิวในค่ายกักกันนาซี อีกทั้งชาวยิวไม่ได้ทนทุกข์ทรมานจากสภาพความเป็นอยู่ที่ไม่ดีในเกิดได้ที่ตั้งอยู่ในย่านที่ยากจนที่สุดของเมืองเพียงลำพัง แต่ยังอาศัยร่วมกับคนจีนและรัสเซียฝ่ายขาวที่มีบ้านในย่านนี้ และทหารญี่ปุ่นไม่ได้คุกคามหรือทำร้ายร่างกายชาวยิวแต่อย่างใด ญี่ปุ่นยังให้ชาวยิวรับผิดชอบในการรักษากฎหมายและระเบียบตนเองในเกิดได้ มีชาวยิวราวสองพันคนที่เสียชีวิตในเซี่ยงไฮ้ภายใต้การครอบครองของญี่ปุ่น ส่วนใหญ่ตายด้วยโรคภัยไข้เจ็บหรือโรคชรา ไม่มีหลักฐานว่าทหารญี่ปุ่นได้ฆ่าและทรมานชาวยิวที่นี่¹²⁹ อย่างไรก็ตาม ผู้ลี้ภัยส่วนใหญ่มีความทรงจำที่ไม่ดีเกี่ยวกับชีวิตในเกิดได้ เนื่องจากเกิดได้ซึ่งมีรั้วกันเขตแดนสะท้อนให้เห็นถึงชีวิตที่ถูกจำกัดอิสรภาพ อีกทั้งยังมีสภาพความเป็นอยู่อย่างแออัดและโรคระบาด¹³⁰ นอกจากนี้ ผู้ลี้ภัยส่วนใหญ่ในเกิดได้ไม่ได้ทำงาน จึงมีความเป็นอยู่ค่อนข้างลำบาก ตามที่เบิร์ต ฟอลบอม (Bert Falbaum) บันทึกว่า ชาวยิวในเซี่ยงไฮ้เผชิญกับความยากจนขั้นแค้น โรคระบาด สภาพอากาศแบบร้อนชื้น พายุไต้ฝุ่นที่เกิดขึ้นเป็นระยะ ภาษาที่ยากและไม่คุ้นเคย เป็นต้น¹³¹

สงครามมหาเอเชียบูรพาทำให้องค์กรที่ช่วยเหลือผู้ลี้ภัยชาวยิวหยุดปฏิบัติหน้าที่ เช่น องค์กร CAEJR ที่ก่อตั้งโดยชุมชนชาวยิวเซฟาร์ดี เพราะญี่ปุ่นคุมขังผู้นำชุมชนซึ่งถือหนังสือเดินทางอังกฤษ หลังจากผู้ลี้ภัยย้ายเข้าไปในเกิดได้ตั้งแต่กุมภาพันธ์ 1943 ทางกรญี่ปุ่นจึงสั่งให้ชุมชนชาวยิวรัสเซียเข้าดูแลผู้ลี้ภัยแทน โดยองค์กรที่ตั้งขึ้นใหม่มีนามว่า สมาคมร่วมกันบรรเทาทุกข์ของชาวอัสเคนาซีแห่งเซี่ยงไฮ้ (Shanghai Ashkenazi Collaborating Relief Association) หรือ SACRA¹³² ในเดือนพฤษภาคม 1943 ทางกรญี่ปุ่นได้เปลี่ยนให้อับราฮัม โคเฮน (Abraham Cohen) ชาวยิวโรมาเนียที่เคยเรียนหมอที่ญี่ปุ่นและพูดญี่ปุ่นได้อย่างคล่องแคล่วมาเป็นผู้นำองค์กรเพื่อจะได้ควบคุมได้อย่างสะดวก และเมื่อถึงสิ้นปี 1943 ญี่ปุ่นก็อนุญาตให้พวกองค์กรชาวยิวจากอเมริกาส่งเงินเพื่อช่วยเหลือผู้ลี้ภัยชาวยิวในเซี่ยงไฮ้ได้อีกครั้ง

¹²⁹ Ibid; Medzini, *Under the Shadow of the Rising*, 79-80.

¹³⁰ Zhang and Wang, *Preserving the Shanghai Ghetto*, 41.

¹³¹ Gao, *Shanghai Sanctuary*, epilogue.

¹³² Eber, "Chinese Jews and Jews in China," 81.

โดยส่งผ่านสวิตเซอร์แลนด์ซึ่งเป็นประเทศที่วางตัวเป็นกลาง เงินสนับสนุนเหล่านี้ช่วยบรรเทาความหิวโหยของชาวยิวในเกิตโต้ ระหว่างสงคราม ไม่พบข้อมูลที่แสดงให้เห็นถึงความพยายามของทหารญี่ปุ่นในการทำร้ายชาวยิว แต่กลับพบว่ามีความขัดแย้งระหว่างองค์กรต่าง ๆ ของชาวยิวเองในประเด็นเรื่องการแจกจ่ายเงินสนับสนุนจากอเมริกาให้ผู้ลี้ภัย¹³³

ในขณะที่ชาวยิวหลายล้านคนถูกฆ่าตายในค่ายกักกันต่าง ๆ ในยุโรป ชาวยิวในเซี่ยงไฮ้ที่ตกอยู่ภายใต้การครอบครองของญี่ปุ่นไม่ได้ตกอยู่ในชะตาเดียวกันกับชาวยิวในยุโรป ชาวยิวที่ลี้ภัยในเซี่ยงไฮ้ส่วนมากมีชีวิตรอดหลังสงครามสิ้นสุดลง ชาวยิวที่ถูกฆ่าตาย 31 ศพ และบาดเจ็บราว 250 คนในเกิตโต้ไม่ได้ด้วยน้ำมือของทหารญี่ปุ่น แต่กลับเป็นผลจากการโจมตีทางอากาศของอเมริกาเมื่อวันที่ 17 กรกฎาคม 1945 ซึ่งเป็นเวลาหนึ่งเดือนก่อนญี่ปุ่นประกาศยอมแพ้สงครามในวันที่ 15 สิงหาคม 1945¹³⁴ หลังจบสงครามผู้ลี้ภัยในเซี่ยงไฮ้ได้รับอิสรภาพ และเมื่อทราบข่าวว่าพี่น้องชาวยิวของตนในยุโรปถูกสังหารเป็นจำนวนมาก จึงตระหนักได้ว่าเกิตโต้ที่เซี่ยงไฮ้เปรียบเสมือนสวรรค์บนดินเมื่อเทียบกับค่ายกักกันนาซีในยุโรป¹³⁵

อย่างไรก็ดี การที่ทหารญี่ปุ่นไม่ได้ทำร้ายชาวยิวและไม่ได้ตอบรับ “การแก้ปัญหาครั้งสุดท้าย” จนกระทั่งผู้ลี้ภัยชาวยิวในเซี่ยงไฮ้ที่ตกอยู่ภายใต้การครอบครองของญี่ปุ่นส่วนใหญ่มีชีวิตรอดหลังสงครามจบไม่ได้หมายความว่าญี่ปุ่นมีความเอื้ออาทรกับชาวยิวเป็นพิเศษ หากแต่ญี่ปุ่นอาจมีวิธีคิดตามตรรกะที่ว่า เซลยซึ่งเก็บไว้ใช้งานได้นั้นมีประโยชน์มากกว่าศพ ญี่ปุ่นจึงเก็บชีวิตชาวยิวไว้เฉกเช่นเดียวกับเซลยอื่น ๆ และไม่ได้มองว่าชาวยิวเป็นกลุ่มที่มีสถานะพิเศษ ญี่ปุ่นสามารถปฏิบัติต่อชาวยิวเช่นเดียวกับเซลยอื่น ๆ สามารถให้อยู่ร่วมกับเซลยอื่น ๆ และใช้ประโยชน์ร่วมกับเซลยอื่น ๆ ในลักษณะเดียวกัน อีกทั้งญี่ปุ่นไม่มีแรงขับในการกำจัดชาวยิวเหมือนกับนาซีเยอรมนี กล่าวคือ นาซีก่อตัวขึ้นในยุโรปด้วยบริบทที่ต้องการกำจัดชาวยิว สังคมเยอรมันเริ่มแผนสร้างความเกลียดชังลงไปที่เหยื่อซึ่งก็คือชาวยิวจากความไม่พอใจเรื่องสนธิสัญญาแวร์ซายส์ ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำครั้งใหญ่ และความรู้สึกว่าชาวยิวเป็นคนนอกแต่กลับมีฐานะทางเศรษฐกิจเหนือกว่าชาวยุโรป นอกจานี้ยังมีความรู้สึกว่ามีกลุ่มชาวยิวที่ร่ำรวยครอบงำความเป็นไปทางเศรษฐกิจ และชาวยิวเป็น ‘คนนอก’ ที่เข้ามาเอาเปรียบชาวยุโรปโดยเฉพาะชาวยุโรปตะวันออก เมื่อมีการปลุกผีให้เริ่มต้นชาวยิวนัยของเรื่องนี้จึงพัฒนาไปสู่ความรู้สึกถึงการต้องกำจัดชาวยิวทิ้งอย่างไม่ประนีประนอม ด้วยความรู้สึกว่าพวกชาวยิวทำให้สังคมเยอรมันเปราะบาง จึงนำไปสู่การออกกฎหมายต่าง ๆ เพื่อกวาดล้างชาวยิว ทั้งหมดที่กล่าวมาจึงเป็นแรงจูงใจให้นำไปสู่การทารุณกรรมจนถึงการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ชาวยิว ในขณะที่ญี่ปุ่นไม่ได้ผ่านบริบทเช่นนี้ แม้ว่าญี่ปุ่นอาจมีความคับข้องใจจากเหตุการณ์เศรษฐกิจตกต่ำครั้งใหญ่เช่นกัน แต่ชาวยิวไม่ได้มีผลใด ๆ ต่อสิ่งที่จักรวรรดิญี่ปุ่น

¹³³ Medzini, *Under the Shadow of the Rising*, 76, 80.

¹³⁴ Ibid., 81-82.

¹³⁵ Zhang and Wang, *Preserving the Shanghai Ghetto*, 43.

ดีความสถานะของตนและอ้างความชอบธรรมในการขยายอำนาจของตน ดังนั้น จากบริบทความคิดที่ต่างกัน ญี่ปุ่นจึงไม่ได้กำจัดชาวยิว

ไม่กี่เดือนหลังจากญี่ปุ่นยอมจำนนต่อสงคราม กลุ่มผู้ลี้ภัยพุดคุยกันแต่เรื่องการเดินทางออกจากเซี่ยงไฮ้ ผู้คนเริ่มสลายออกจากย่านหงโซ่ว ความพ่ายแพ้ของญี่ปุ่นนำมาซึ่งความหวังของชาวยิวในการอพยพไปยังประเทศปลายทางที่ตนต้องการ เพราะเซี่ยงไฮ้ไม่ใช่จุดหมายปลายทางที่ต้องการตั้งแต่เดิมอยู่แล้ว ชาวยิวยุโรปจำต้องลี้ภัยที่นั่นเนื่องจากไม่มีทางเลือกอื่น ๆ ผู้ลี้ภัยชาวยิวเริ่มทยอยเดินทางออกจากเซี่ยงไฮ้ไปยังที่ต่าง ๆ โดยมีองค์กรชาวยิวจากอเมริกาช่วยเหลือ ส่วนใหญ่ต้องการเดินทางไปยังอเมริกา แคนาดา และออสเตรเลีย เมื่อมีการก่อตั้งรัฐอิสราเอลปี 1948 อิสราเอลตั้งสำนักงานในเซี่ยงไฮ้เพื่อช่วยผู้ลี้ภัยในการเดินทางไปยังบ้านใหม่ที่บ้านนั้น ชาวยิวกว่าหมื่นคนเลือกไปอิสราเอล มีชาวยิวแต่ละประมาณ 1,500 คนเท่านั้นที่เลือกกลับเยอรมนีและออสเตรีย มีจำนวนผู้ลี้ภัยไม่ถึงสิบเปอร์เซ็นต์เท่านั้นที่ยังคงอาศัยในเซี่ยงไฮ้ แม้แต่ชาวยิวเซฟาร์ดีและอัชเคนซึสซึ่งเซี่ยงไฮ้ถือเป็นบ้านเกิดก็จำต้องทยอยย้ายออกเนื่องจากเกิดสงครามกลางเมืองระหว่างพรรคก๊กมินตั๋งกับพรรคคอมมิวนิสต์จีนในปี 1946 ตระกูลที่ร่ำรวยเริ่มย้ายกิจการไปที่อื่น เช่น ตระกูลแซชซุนย้ายไปบาฮามาส ตระกูลคาตุริย้ายไปฮ่องกง หลังพรรคคอมมิวนิสต์ยึดเซี่ยงไฮ้ในเดือนพฤษภาคม 1949 หลงเหลือชาวยิวทั้งหมดในเซี่ยงไฮ้เพียง 440 คนในปี 1953 และเหลือเพียง 84 คนในปี 1958 และหลังการปฏิวัติวัฒนธรรมปี 1966 ก็ไม่หลงเหลือชาวยิวในเซี่ยงไฮ้อีกต่อไป¹³⁶

อย่างไรก็ตาม เกา เป่ย์ใน *Shanghai Sanctuary: Chinese and Japanese Policy Toward European Jewish Refugees During World War II* เสนอว่า ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ลี้ภัยชาวยิวจากยุโรปกับคนจีนท้องถิ่นในเซี่ยงไฮ้เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ชาวยิวยุโรปตัดสินใจอพยพออกจากเซี่ยงไฮ้หลังสิ้นสุดสงคราม เนื่องจากผู้ลี้ภัยส่วนใหญ่ไม่ได้สร้างความสัมพันธ์ใด ๆ กับคนจีนท้องถิ่นแม้แต่ผู้น้อย พร้อมทั้งกล่าวว่าผู้ลี้ภัยชาวยิวมีโอกาสอยู่ร่วมกับคนจีนที่หงโซ่วเกิดได้ แต่ผู้ลี้ภัยส่วนใหญ่กลับไม่ต้องการเรียนรู้ภาษาหรือพยายามที่จะเข้าใจในวัฒนธรรมจีนซึ่งแตกต่างจากชาวยิวในไคเฟิงก่อนหน้าที่ผสมกลมกลืนเข้ากับสังคมจีน¹³⁷ อย่างไรก็ตาม การเปรียบเทียบระหว่างผู้ลี้ภัยชาวยิวเซี่ยงไฮ้กับผู้อพยพชาวยิวไคเฟิงเพื่อตีความกรณีดังกล่าวของเกา เป่ย์ค่อนข้างขาดน้ำหนัก เพราะเป็นการเปรียบเทียบคนสองกลุ่มที่อยู่ในแง่เวลาทางประวัติศาสตร์ซึ่งห่างไกลกันมาก อีกทั้งทั้งสองกลุ่มยังมีบริบทและเงื่อนไขแตกต่างกัน กรณีชาวยิวไคเฟิง พวกเขาส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์ทางการค้าและเห็นโอกาสทางการค้าในจีนจึงอพยพย้ายถิ่นฐานเข้ามา และมีเหตุให้ต้องลงหลักปักฐาน ขยายครอบครัว แต่กรณีผู้ลี้ภัยชาวยิวจากยุโรปเข้ามาในจีนด้วยบริบทและเงื่อนไขที่ต่างกัน ผู้ลี้ภัยเข้ามาเนื่องจากต้องอพยพหนีความตาย และโดยส่วนมากเข้ามาโดยแทบไม่มีอะไรติดตัว แถมส่วนใหญ่ยังอยู่ในสภาพ

¹³⁶ Gao, *Shanghai Sanctuary*, epilogue; Xu, "Jewish Communities and Modern China," 101.

¹³⁷ Gao, *Shanghai Sanctuary*.

โรงงานทำ ทำให้ขาดความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ชาวยิวยุโรปจึงไม่ได้อยู่ในบริบทที่พวกเขาจะอึดอับหรือสนใจในเรื่องการทำความเข้าใจในวัฒนธรรมจีนเพื่อหลอมรวม

จะเห็นได้ว่าหลังเกิดสงครามมหาเอเชียบูรพา ชีวิตของชาวยิวยุโรปแขวนอยู่บนเส้นด้ายเมื่อนาซีเสนอแผน “การแก้ปัญหาคั้งสุดท้าย” ให้กับญี่ปุ่นเพื่อกำจัดชาวยิวในเซี่ยงไฮ้ อย่างไรก็ตาม ญี่ปุ่นไม่ได้ทำตามแผนของพรรคนาซี และเลือกวิธีที่โหดร้ายน้อยที่สุดเมื่อโดนนาซีกดดัน นั่นก็คือการบังคับผู้ลี้ภัยชาวยิวไปอยู่รวมกันในเกตโต้ แต่ชาวยิวที่นั่นไม่ได้ประสบชะตากรรมเดียวกับชาวยิวที่อยู่ในค่ายกักกันนาซี เนื่องจากไม่ได้โดนญี่ปุ่นทรมานและฆ่าเมื่อญี่ปุ่นจําหนตสงคราม ชาวยิวยุโรปส่วนใหญ่มีชีวิตรอด และเดินทางออกจากเซี่ยงไฮ้เพื่อไปตั้งรกรากยังประเทศอื่น ๆ ที่ตนเองต้องการได้ในที่สุด

5. บทสรุป

จีนมีประวัติศาสตร์การอพยพของชาวยิวมาเป็นเวลานาน แต่กลับไม่พบหลักฐานการต่อต้านชาวยิวในจีน เนื่องจากสังคมจีนไม่เคยต้องประสบกับการมองเห็นชาวยิวเป็นภัยคุกคามใด ๆ การที่จีนเป็นพื้นที่ซึ่งไม่ได้มีปัญหาด้านศาสนาในประวัติศาสตร์เหมือนกับที่ยุโรปมีความขัดแย้งด้านศาสนาระหว่างชาวยิวกับชาวคริสต์ ประเด็นนี้เองที่ทำให้ชาวยิวยุโรปสามารถเลือกลี้ภัยในเซี่ยงไฮ้ซึ่งตั้งอยู่ในจีนได้อย่างสะดวกใจ ในช่วงครึ่งหลังของคริสต์ศตวรรษที่ 19 พ่อค้าชาวยิวเริ่มอพยพเข้าเซี่ยงไฮ้ และเป็นจุดเริ่มต้นของชุมชนชาวยิวในเซี่ยงไฮ้ ประเด็นที่เซี่ยงไฮ้มีชุมชนชาวยิวตั้งอยู่ก่อนหน้าก็พร้อมช่วยเหลือผู้ลี้ภัยนี้เองที่เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ดึงดูดผู้ลี้ภัยชาวยิวจากยุโรป

หลังจากฮิตเลอร์ซึ่งซูดมการณ์พรรคนาซีในการกำจัดชาวยิวขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีปี ค.ศ. 1933 และต่อมาได้ออกกฎหมายห้ามคนยิวรับราชการ ส่งผลให้ปัญญาชนชาวยิวที่มีทักษะทางวิชาชีพอพยพมาเซี่ยงไฮ้ในปีนั้น นอกจากนี้ ยังมีเหตุการณ์ที่ส่งผลต่อการตัดสินใจของชาวยิวในการลี้ภัยออกจากนาซีเยอรมนี นั่นก็คือ เหตุการณ์อันชลุสปี 1938 ซึ่งนาซีผนวกออสเตรียเข้ากับเยอรมนีในเดือนมีนาคม และมีการบังคับใช้กฎหมายนาซีต่อชาวยิวอย่างฉับพลันและรุนแรงเพื่อเร่งกำจัดชาวยิวออกจากเศรษฐกิจของประเทศ เช่น การยึดทรัพย์สินสมบัติชาวยิว และการห้ามชาวยิวประกอบวิชาชีพต่าง ๆ และเหตุการณ์คริสต์ทศวรรษที่ที่เกิดขึ้นในเดือนพฤศจิกายน 1938 มีการลอบวางเพลิง ปล้น และทำลายทรัพย์สินชาวยิว ยิ่งไปกว่านี้ยังเกิดการฆ่าชาวยิวจำนวนหนึ่ง พร้อมทั้งจับกุมชาวยิวไปกักขังไว้ในค่ายกักกันเป็นจำนวนมาก หลังจากนั้นจึงมีการตั้งรกรากเพื่อหลบหนีจากนาซีเยอรมนี เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในยุโรปที่ส่งผลให้ชาวยิวตัดสินใจอพยพคือการยึดครองโปแลนด์ช่วงปลายปี 1939 เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในยุโรปเหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยที่ส่งผลให้ชาวยิวยุโรปลี้ภัยเข้าเซี่ยงไฮ้ หลังเหตุการณ์อันชลุส เนื่องจากประเทศต่าง ๆ ล้วนไม่ต้องการต้อนรับผู้ลี้ภัยชาวยิว ดังจะเห็นได้จากการประชุมเอเวียงในปี 1938 ที่บรรดาประเทศต่าง ๆ รวมทั้งอังกฤษและอเมริกาประกาศว่าไม่พร้อมรับผู้ลี้ภัยชาวยิวเข้าประเทศโดยไม่มีเงื่อนไข ปี 1939 รัฐบาลอังกฤษจำกัดจำนวนผู้ลี้ภัยชาวยิวเข้าปาเลสไตน์

เพียง 15,000 คนต่อปี ในขณะที่เดิวก่อนอเมริกามีโควตาให้ชาวยิวลี้ภัยเข้าประเทศเป็นจำนวนที่น้อยมาก การล้มเหลวในการช่วยเหลือชาวยิวของอังกฤษและอเมริกานี้เองที่ทำให้ผู้ลี้ภัยชาวยิวไม่มีทางเลือก นอกจากต้องเดินทางไปเซี่ยงไฮ้ซึ่งเปิดรับผู้ลี้ภัยชาวยิวเข้าเมืองโดยไม่จำเป็นต้องใช้วีซ่า

ผู้ลี้ภัยชาวยิวจากยุโรปมีชีวิตรอดภายใต้การครอบครองเซี่ยงไฮ้ของญี่ปุ่นตั้งแต่ปี ค.ศ. 1937 เนื่องจากญี่ปุ่นคุ้มครองชาวยิวภายใต้การวางนโยบายของ “ผู้เชื่อว่าชาวยิว” ด้วยญี่ปุ่นต้องการหาประโยชน์จากชาวยิว โดยเชื่อว่าชาวยิวมีอำนาจทางการเงิน และจะช่วยญี่ปุ่นสนับสนุนเงินเพื่อใช้ทำสงครามกับจะช่วยเหลือในแมนจูเรีย อีกทั้งยังเชื่อว่าชาวยิวมีอิทธิพลต่ออุตสาหกรรมสื่อในอเมริกา จึงสามารถช่วยกอบกู้ภาพลักษณ์ญี่ปุ่นจนอเมริกายกเลิกควาบาตรสินค้าได้ เมื่อสงครามมหาเอเชียบูรพาเกิดขึ้นในปลายปี 1941 นาซีเยอรมนีเสนอแผน “การแก้ปัญหาค้างคาว” ในปี 1942 เพื่อกำจัดชาวยิวในเซี่ยงไฮ้ อย่างไรก็ตาม ญี่ปุ่นไม่ได้ปฏิบัติตามคำแนะนำดังกล่าว เพราะไม่ต้องการก่ออาชญากรรมสงครามเพิ่มเติม ขาดความร่วมมือระหว่างทั้งสองประเทศ และไม่มีความรู้สึกต่อต้านชาวยิว อย่างไรก็ดี ปี 1943 ญี่ปุ่นบังคับผู้ลี้ภัยชาวยิวจากยุโรปไปอยู่รวมกันในเกิตโต้แทน ญี่ปุ่นไม่ได้ฆ่าและทรมานชาวยิว นอกจากนี้ ที่เซี่ยงไฮ้มีองค์กรชาวยิวท้องถิ่นและนานาชาติคอยช่วยเหลือผู้ลี้ภัย ผู้ลี้ภัยชาวยิวยุโรปจึงมีชีวิตรอด และสามารถเดินทางไปยังจุดหมายปลายทางที่ตนต้องการได้หลังจบสงคราม เซี่ยงไฮ้จึงนับเป็นแหล่งหลบหลีกนี้ภัยที่ช่วยรักษาชีวิตของชาวยิวที่ลี้ภัยมาจากยุโรปเป็นจำนวนมหาศาล

รายการอ้างอิง

- คัททียากร ศศิธรรมาศ. “การข่มขู่ชาวยิวในเยอรมนี: บาดแผลที่ยังคงเจ็บปวด.” *วารสารสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ* 17 (มกราคม-ธันวาคม 2557): 249-260.
- บรรพต กำเนิดศิริ. “ชาวยิวและศาสนายูดาห์ในช่วงเวลาแห่งการปลดแอก (ตั้งแต่ทศวรรษแรกของคริสต์ศตวรรษที่ 19 จนถึงช่วงเวลาเมื่อสงครามโลกครั้งที่ 1 อุบัติขึ้นในปี ค.ศ. 1914) โดยเน้นไปที่ดินแดนเยอรมัน : ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและความหลากหลาย.” *วารสารยุโรปศึกษา* 27, ฉ. 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2564): 1-43.
- ภครินทร์ เรืองศิริสุวรรณ. “ภาษาเหยียดเม็กซิกันของประธานาธิบดีโดนัลด์ ทรัมป์ ในฐานะวาทศิลป์แบบเจ้าจักรวรรดิ.” *สารนิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, สาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 2562.
- อันโตนิโอ โฉมซา. “นาซีศึกษา : อ่านอดีตเพื่อเข้าใจปัจจุบันกับตุลย์ อิศรางกูร ณ อยุธยา.” *The101.World*. 6 ธันวาคม 2560. <https://www.the101.world/tul-interview-nazi-study/>.
- Bresheeth, Haim, Litza Jansz, and Stuart Hood. *Introducing the Holocaust: A Graphic Guide*. London: Icon Books, 2013.
- Cesarani, David. *Final Solution: The Fate of the Jews 1933-1949*. New York: St. Martin's Press, 2016.
- Cesarani, David. “Great Britain.” In *The World Reacts to the Holocaust*, edited by David S. Wyman, 693-748. Baltimore and London: Johns Hopkins University Press, 1996.
- Eber, Irene. “Chinese Jews and Jews in China: Kaifeng – Shanghai.” In *Religion in China: Major Concepts and Minority Positions*, edited by Max Deeg and Bernhard Scheid, 65-89. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2015.
- Eber, Irene. “Flight to Shanghai: 1938-1939 and Its Larger Context.” In *Jews in China: Cultural Conversations, Changing Perceptions*, edited by Kathryn Hellerstein, 54-68. PA: Pennsylvania State University Press, 2020.
- Eber, Irene. Foreword to *Shanghai's Baghdadi Jews: A Collection of Biographical Reflections*, by Maisie J. Meyer, 11-12. Hong Kong: Blacksmith Books, 2015.
- Eber, Irene. “Overland and by Sea: Eight Centuries of the Jewish Presence in China.” In *Jews in China: Cultural Conversations, Changing Perceptions*, edited by Kathryn Hellerstein, 3-30. PA: Pennsylvania State University Press, 2020.

- Fenby, Jonathan. *The Penguin History of Modern China: The Fall and Rise of a Great Power 1850 to the Present*. London: Allen Lane, 2008.
- Friedlander, Saul. *Nazi Germany and the Jews, vol. 1: The Years of Persecution, 1933-1939*. New York: HarperCollins, 1997.
- Gao, Bei. *Shanghai Sanctuary: Chinese and Japanese Policy Toward European Jewish Refugees During World War II*. Oxford and New York: Oxford University Press, 2013. Google Books.
- Gruber, Samuel D. "The Continuing Exodus: The Synagogue and Jewish Urban Migration." *Religion* 35 (2012): 14-19. Accessed June 8, 2024. <https://surface.syr.edu/rel/35>.
- Guang, Pan. "Shanghai: a Haven for Holocaust Victims." *The Holocaust and the United Nations Outreach Programme (Discussion Paper Series)* 2, no. 6 (2012): 65-75.
- Guang, Pan. "Uniqueness and Generality: the Case of Shanghai in the Annals of Jewish Diaspora." In *From Kaifeng...to Shanghai: Jews in China*, edited by Roman Malek, 437-445. Nettetal: Steyler Verl., 2000.
- Kearney, Gerald David. "Jews under Japanese Domination, 1939-1945." *Shofar* 11, no. 3 (Spring 1993): 54-69. Accessed April 21, 2024. <http://www.jstor.org/stable/42941838>.
- Mitter, Rana. "The War Years, 1937-1949." In *The Oxford Illustrated History of Modern China*, edited by Jeffrey N. Wasserstrom, 150-177. Oxford: Oxford University Press, 2016.
- Sassoon, David S. D. "Inscriptions in the Synagogue in Kai-Fung-Foo." *The Jewish Quarterly Review* 11, no. 2 (October 1920): 127-144. Accessed May 6, 2024. <https://www.jstor.org/stable/1451389>.
- Schlor, Joachim. "Irgendwo auf der Welt: The Emigration of Jews from Nazi Germany as a Transnational Experience." In *Three-Way Street: Jews, Germans, and the Transnational*, edited by Jay Howard Geller and Leslie Morris, 220-238. Ann Arbor: University of Michigan Press, 2016. <https://www.jstor.org/stable/10.3998/mpub.9221214.13>.
- Tokayer, Marvin, and Mary Swartz. *The Fugu Plan: The Untold Story of the Japanese and the Jews during World War II*. New York: Paddington Press, 1979.
- Medzini, Meron. *Under the Shadow of the Rising Sun: Japan and the Jews during the Holocaust Era*. Boston: Academic Studies Press, 2016.
- Meyer, Maisie J. *Shanghai's Baghdadi Jews: A Collection of Biographical Reflections*. Hong Kong: Blacksmith Books, 2015.

- Meyer, Maisie J. "The Global Reach of Shanghai's Baghdadi Jews." In *China and Ashkenazic Jewry: Transcultural Encounters*, edited by Kathryn Hellerstein and Lihong Song, 145-164. Berlin: De Gruyter Oldenbourg, 2022.
- Wang, Jian. "Tracking the Exact Number of Jewish Refugees in Shanghai." In *China and Ashkenazic Jewry: Transcultural Encounters*, edited by Kathryn Hellerstein and Lihong Song, 129-143. Berlin: De Gruyter Oldenbourg, 2022.
- Wyman, David S. "The United States." In *The World Reacts to the Holocaust*, edited by David S. Wyman, 693-748. Baltimore and London: Johns Hopkins University Press, 1996.
- Xu, Xin. "Jewish Communities and Modern China: Encounters of Modern Civilizations." In *China and Ashkenazic Jewry: Transcultural Encounters*, edited by Kathryn Hellerstein and Lihong Song, 99-108. Berlin: De Gruyter Oldenbourg, 2022.
- Xu, Xin. "Chinese Research on Jews in China." In *Sino-Judaica: Jews and Chinese in Historical Dialogue*, edited by Aharon Oppenheimer, 15-26. Tel Aviv: Tel Aviv University, 1999.
- Zhang, Yanhua, and Wang Jian. *Preserving the Shanghai Ghetto: Memories of Jewish Refugees in 1940's China*. Translated by Emrie Tomaiko. California: Bridge21 Publications, 2016.